

Kuopion koulusurman käyttäytymisen varo- merkit esitutkimamateriaalin perusteella

Viktor Jokiniemi

11/2021

TIIVISTELMÄ

Tekijä: Viktor Jokiniemi

Opinnäytetyön muoto: tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Pekka Björk

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Kuopion ammattikoulun tiloissa tapahtui syksyllä 2019 kouluisku, jossa mieshenkilö hyökkäsi miehen avulla koulussa opiskelevien ja työskentelevien henkilöiden kimppuun. Hyökkäyksessä kuoli yksi henkilö ja loukkaantui kymmenen henkilöä. Käräjäoikeus tuomitsi tekijän muun muassa murhasta sekä kahdestakymmenestä murhan yrityksestä. Hovioikeus ei muuttanut tuomiota. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on ollut selvittää tutkimuksellisella kirjallisuusanalyysillä, onko tekijän käytöksessä ja toiminnassa ollut jotain merkkejä, jotka ovat voineet ennakoida suunniteltua tekoa eli niin sanottuja käyttäytymisen varomerkkejä. Tutkimuksen aineistona on käytetty Kuopion kouluhyökkäyksen esitutkintamateriaalia

Opinnäytetyössä on kerrottu poliisin ennalta estävästä toiminnasta ja siihen liittyvistä erilaisista toiminnoista. Tarkasteltavana oleva Kuopion kouluiskun suunnittelu, eteneminen ja tekoa mahdollisesti selittävät motiivit ovat esitelty myös tässä opinnäytetyössä. Lisäksi työn teoriaosuudessa on käsitelty uhka-arvioinnin peruskäsitteitä sekä kohdennetun väkivallan tekoa ennakoivat käyttäytymisen varomerkit.

Kuopion kouluhyökkäyksen esitutkintamateriaalin perusteella tekijän käytöksestä on ollut havaittavissa polku väkivaltaan, fiksoituminen, samaistuminen sekä viimeinen keino, jotka kaikki ovat kansainvälisten tutkimusten perusteella yleisiä varomerkkejä kohdennetun väkivallan teolle. Yleisimmistä varomerkeistä puuttui ainoastaan vuotaminen- varomerkki. Vuotamisella tarkoitetaan tilannetta, jossa väkivallan tekoa suunnitteleva kertoo kolmannelle osapuolelle ajatuksistaan tai suunnitelmistaan.

Sivumäärä: 34

Tarkastuskuukausi ja vuosi: 12/2021

Avainsanat: kohdennettu väkivalta, varomerkit, kouluisku, ennalta estävä toiminta

SISÄLLYS

.....	
1 JOHDANTO	2
1.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmä.....	3
1.2 Eettisyys ja luotettavuus.....	4
1.3 Aiemmat tutkimukset.....	5
2 POLIISIN ENNALTA ESTÄVÄ TOIMINTA	8
2.1 Ennalta estävän työn strategia	9
2.2 Ennalta estävän työn työmuotoja	9
2.3 Ennalta estävä toiminta Keskusrikospoliisissa.....	10
2.4 Moniviranomaisyhteistyö.....	10
3 KUOPION KOULUISKU.....	11
3.1 Suunnitelma.....	11
3.2 Teko.....	12
3.3 Motiivi ja elämäntilanne.....	13
4 UHKA-ARVIOINTI.....	14
4.1 Kohdennettu väkivalta.....	14
4.2 Radikalisoituminen ja syrjäytyminen.....	14
4.3 Polku väkivaltaan	15
4.4 Käyttäytymisen varomerkit	17
5 TULOKSET.....	19
5.1 Esitutkinta-aineistosta löydettävät käyttäytymisen varomerkit	19
5.2 Kuopion kouluiskun vertailu Jokelan ja Kauhajoen kouluiskuihin.....	23
5.3 Kuopion kouluiskun estäminen.....	26
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	27
7 POHDINTA.....	29
LÄHTEET	32

1 JOHDANTO

Kuopiossa kauppakeskus Hermaniassa sijaitsevassa Savon ammattiopistossa tapahtui syksyllä 2019 kouluun kohdistunut väkivaltainen hyökkäys, jossa tapahtumahetkellä 25-vuotias mies tappoi miekalla yhden henkilön, sekä vahingoitti kymmentä henkilöä. Pohjois-Savon käräjäoikeus tuomitsi tekijän murhasta sekä kahdestakymmenestä murhan yrityksestä elinkautiseen vankeuteen. Itä-Suomen hovioikeus antoi tuomion 4.11.2021, jossa elinkautinen tuomio on pysynyt voimassa. Valituksessaan kouluiskun tekijä olisi halunnut tulla tuomituksi alentuneesti syyntakeisena. Mielentilatutkimuksessa on kuitenkin todettu, että tekijä on ollut täydessä ymmärryksessä teon aikaan. Olisiko edellä mainittua tapahtumaa voinut estää? Oliko ennen tapahtumia nähtävillä ennakoivia merkkejä, joihin viranomaiset olisivat voineet puuttua? Opinnäytetyössä analysoin Kuopion kouluiskun esitutkimusmateriaalia ja pyrin löytämään iskua mahdollisesti ennakoineita muuttujia tutkimustiedon pohjalta.

Mielenkiintoni aihetta kohtaan heräsi syksyllä 2020 Poliisiammattikorkeakoulun vapaasti valittavalla kurssilla ”Vakavan kohdennetun väkivallan uhan arviointi”, joka oli toteutettu yhteistyössä Keskusrikospoliisin UHKAT-toiminnon kanssa. Keskusrikospoliisin tiedusteluosastoon kuuluvassa ennalta estävän toiminnan yksikössä toimii UHKAT-toiminto, jonka tehtävänä on tuottaa valtakunnallisesti kohdennetun väkivallan uhkien käsittelyn ja torjunnan asiantuntijapalveluita. Tämän lisäksi UHKAT-toiminto kehittää vakaviin uhkatilanteisiin liittyvää toimintaa ja seulontatyökaluja, sekä pitää yllä tilannekuvaa. (Keskusrikospoliisi 2019, 28, 29.)

Keskustelin mahdollisesta opinnäytetyön aiheesta Keskusrikospoliisin UHKAT-toiminnossa työskentelevien poliisien kanssa ja ajatus Kuopion kouluiskun analysoimisesta muotoutui. Kuopion kouluisku sai suurta mediahuomiota, kuten myös Kauhajoella ja Jokelassa tapahtuneet kouluiskut aikanaan. Yhdeksi suureksi kysymykseksi mediassa nousi miksi poliisi ei pystynyt estämään Kuopion kouluiskua?

Kuopion kouluiskun kaltaisia kohdennetun väkivallan tekoja ja ennakoivia muuttujia on tärkeä tutkia, koska tutkimusten avulla voidaan ymmärtää paremmin, miksi tällaisia tekoja tapahtuu ja miten niitä voitaisiin mahdollisesti estää. Kouluiskut aiheuttavat aina valtavasti inhimillistä kärsimystä uhreille, uhrien omaisille ja sivullisille.

Työ rakentuu siten, että johdanto esittelee tutkimuksen tutkimuskysymykset, tutkimusmenetelmän, tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden sekä aiheesta aiemmin tehdyt tutkimukset. Työn toisessa luvussa esitellään poliisin ennalta estävää toimintaa. Ennalta estävän toiminnan lakisääntely, eri toimintamuodot poliisissa sekä keskusrikospoliisissa tulevat luvun aikana lukijalle tutuksi. Työn kolmannessa luvussa kerrotaan tutkimuksen aiheena olevasta Kuopion koulusurmasta, tekijän

suunnitelmasta, toiminnasta sekä teon mahdollisesta motiivista ja tekijän elämäntilanteesta. Kohdennetun väkivallan uhka-arviointia käsitellään neljännessä luvussa. Luku rakentuu siten, että aluksi esitellään termit uhka-arviointi ja kohdennettu väkivalta, jonka jälkeen esitellään esitutkinta-aineistosta tutkimuksessa etsittävät käyttäytymisen varomerkit. Varomerkeistä erityisen oleellinen polku väkivaltaan on saanut oman alaluvun. Tutkimuksen tulokset esitellään luvussa viisi. Luvussa kerrotaan mitä käyttäytymisen varomerkkejä esitutkinta-aineistosta oli löydettävissä. Kuopion kouluiskua vertaillaan myöskin Jokelan ja Kauhajoen kouluiskuihin. Tuloksista johdettavat johtopäätökset ovat luettavissa luvussa kuusi. Viimeisenä lukuna on pohdinta tutkimuksen toteuttamisesta.

1.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä on

1. Mitä käyttäytymisen varomerkkejä esitutkinta-aineistosta on löydettävissä?
2. Poikkeako Kuopion kouluhyökkäyksen tekijä jollain tapaa aiemmista kouluiskun tekijöistä varomerkkien suhteen?
3. Mitä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia Kauhajoen, Jokelan ja Kuopion kouluiskuilla on?
4. Olisiko Kuopion kouluiskun estämiseksi voitu tehdä jotain?

Tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä on laadullinen eli kvalitatiivinen kirjallisuuskatsaus. Opinnäytetyössä on perehdytty kohdennetun väkivallan tekoja ennakoiviin muuttujiin liittyviin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen. Tutkimusten tuloksia verrattiin Kuopion kouluiskun esitutkinta-aineistoon ja pyrittiin löytämään aineistosta mahdollisesti tekoa ennakoineita muuttujia. Aineistona toimiva esitutkintamateriaali on saatu Keskusrikospoliisilta, joka on vastannut Kuopion kouluiskun tutkinnasta yhdessä Itä-Suomen poliisilaitoksen kanssa.

Tutkimuksen primääriaineistona on esitutkintapöytäkirja 5750/R/51357/19 sen julkisin osin. Kyseisessä esitutkintapöytäkirjassa tutkittavina rikosnimikkeinä on murha, 19 murhan yritystä, tuhotyö, törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu sekä törkeän pahoinpitelyn yritys. Sekundääriaineistona käsitellään myös edellä mainittuun rikosasiaan liittyvät loppulausunnot sekä esitutkintapöytäkirjan 2400/R/276/19, jossa rikosnimikkeinä ovat murhan yritys sekä kaksi virkamiehen väkivaltaista vastustamista. Esitutkintapöytäkirja 5750/R/51357/19 koostuu johdannosta, ilmoituksesta, kuulustelupöytäkirjoista, merkintälehdestä sekä liitteistä. Opinnäytetyö ei tarvitse erillistä tutkimuslupaa, koska tutkimuksen aineisto sekä lähteet ovat julkisia.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (21.5.1999/621) säädetään, että *”viranomaisten asiakirjat ovat julkisia, jollei tässä tai muussa laissa erikseen toisin säädetä.”* Poliisiviranomaisen tekemästä

esitutkintapöytäkirjasta tulee julkinen, kun pöytäkirjan koskemasta asiasta on annettu tuomioistuimen päätös (JulkL 6§). Kyseisen lain 24§ säätelee salassa pidettävistä viranomaisten asiakirjoista, joita ovat muun muassa sellaiset, jotka sisältävät tietoa *”sosiaalihuollon asiakkaasta - - - tämän saamasta etuudesta tai tukitoimesta - - - taikka tietoja henkilön terveydentilasta tai vammaisuudesta taikka hänen saamastaan terveydenhuollon ja kuntoutuksen palvelusta - - -.”* (JulkL 24:25), *”henkilölle suoritetusta psykologisesta testistä tai soveltuvuuskokeesta tai sen tuloksesta”* (JulkL 24:29) tai *”rikoksesta epäillyn, asianomistajan tai muun rikosasiaan liittyvän henkilön yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista seikoista - - - .”* (JulkL 24:26).

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusongelma pyritään ratkaisemaan kerätyn aineiston avulla ymmärtämällä ja selittämällä tutkimusongelmaan liittyvä ilmiö. Tulkittava aineisto voidaan käyttää sellaisenaan tai vain tarvittavin osin. (Kananen 2015, 161, 162.) Tämän tutkimuksen aineistosta on rajattu pois salassa pidettäviä pöytäkirjoja ja liitteitä. Laajan aineiston käsittely ja siitä oleellisen tiedon löytäminen voi muodostua haasteeksi tutkimusta tehdessä. Teoriapohjaisessa aineiston luokittelussa ja analyysissä tutkija pyrkii löytämään aineistosta jo olemassa olevien teorioiden käsitteitä tai tekijöitä. Aineistoa pyritään löytämään teorioita tukevia sanoja ja ilmaisuja. (Kananen 2015, 171–177.)

Tutkimuksen aihe on ajankohtainen, koska Kuopiossa tapahtuneesta kouluiskusta on vielä suhteellisen lyhyt aika. Kyseisistä tapahtumista ei ole vielä tehty tutkimusta varomerkkien näkökulmasta, joten tutkimuksen aihetta voidaan pitää tärkeänä.

Tämän opinnäytetyön tärkeimpänä teoreettisena aineistona toimii kliinisen psykiatrian professori J. Reid Meloy ja oikeuspsykologi Jens Hoffmanin toimittama artikkelikokoelma *International handbook of threat assessment*, jota pidetään maailmanlaajuisesti uhka-arvioinnin käsikirjana.

1.2 Eettisyys ja luotettavuus

Etiikan määritelmään liittyy oleellisesti kysymykset oikeasta ja väärästä, hyvästä ja pahasta. Tutkimusta tehdessä tekijän täytyy ottaa huomioon myös eettiset periaatteet. Tutkimuksen tekeminen edellyttää, että tutkija noudattaa niin sanottua hyvää tieteellistä käytäntöä. Edellä mainittuun hyvällä tieteellisellä käytännöllä tarkoitetaan muun muassa tutkijan toimintatapoja, tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä, muiden tutkijoiden kunnioittamista ja tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten täyttämistä. (Hirsjärvi ym. 2007, 23, 24.)

Yhtenä hyvän tieteellisen käytännön suojattavista hyveistä on ihmisarvon kunnioittaminen. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkimukseen osallistuvilla ihmisillä on mahdollisuus päättää osallistuvatko he tutkimukseen vai ei. (Hirsjärvi ym. 2007, 25.) Tämä tutkimus pohjautuu täysin julkisesti saatavilla olevaan

aineistoon, eikä tutkimuksen tekemistä varten ole tehty esimerkiksi haastatteluja, jotka vaatisivat haastateltavan luvan.

Tutkimuksessa käytettävä esitutkimateriaali on saatu Keskusrikospoliisilta muistitikulla. Kyseinen muistitikku on ainoastaan tutkimuksen tekijän käytössä ja säilytetään lukitussa kaapissa, eikä muilla kuin tutkimuksen tekijällä ole mahdollista saada muistitikkuun käyttöön. Vaikka tutkimuksessa käytetty esitutkimateriaali on kaikkien tilattavissa ja siten julkisesti saatavilla, tutkimuksen valmistuttua muistitikku ja sen sisältämät tiedot ovat hävitetty.

1.3 Aiemmat tutkimukset

Kuopion kouluiskuun liittyen ei ole vielä tehty kovinkaan kattavasti tutkimuksia. Henna Jääskeläinen on Pro Gradu-tutkielmassaan ”Kuopion koulusurman sosiaaliset representaatiot verkkokeskusteluissa” (2021, 41) tutkinut, millaisia sosiaalisia representaatioita eli mielikuvia verkkokeskustelijat ovat muodostaneet Kuopion kouluiskun uutisoinnista. Verkossa tapahtuneiden keskusteluiden perusteella Kuopion kouluisku on aiheuttanut paljon järkytystä ja vahvoja tunteita. (Jääskeläinen 2021, 41). Teon syytä yhdistetään keskusteluissa mielenterveysongelmiin sekä koulukiusaamiseen. Jääskeläinen on havainnut, että yhteiskuntakriittinen, maahanmuuttoa ja tekijän etnistä taustaa pohtivaa keskustelua on herännyt Kuopion tapahtumien jälkeen. Väkivalta yhdistetään tutkimuksen mukaan yleensä vieraaseen kulttuuriin ja koulusurmaa terroristisiin tekoihin. (Jääskeläinen 2021, 2.)

Sisäministeriön Tarja Mankkisen, Ari Evwarayen ja Kia Vertion vuonna 2012 julkaistun selvityksen ”Miksi nuori surmaa? – Yhteenveto nuorten tekemistä suunnitelmallisista henkirikoksista ja niiden taustoista” (2012), mukaan Suomessa nuorten tekemät suunnitelmalliset vakavat väkivallan teot poikkeavat yleisesti suomalaisesta väkivallasta, joka liittyy tilastojen mukaan usein alkoholinkäyttöön. Yleisesti henkirikoksissa 80 prosentissa tapauksista joku osapuolista on alkoholin vaikutuksen alainen. Nuorista henkirikokseen syyllistyneistä pääosa on päihdeongelmaisia. Selvityksessä on käynyt ilmi, että koulusurmien tekijöillä ei yleisesti ollut ongelmia alkoholinkäytön kanssa. (Mankkinen ym. 2012, 17.) Myös Joel Marin on ollut todennäköisesti selvin päin tapahtumahetkellä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen antaman lausunnon mukaan (ETPK 5740/R/51357/19, 15).

Koulusurmia tapahtuu Yhdysvalloissa tilastollisesti kaksi kertaa enemmän kuin muualla maailmassa. Vuosien 1974–2008 välillä Yhdysvalloissa on tapahtunut yhteensä 45 kappaletta yhden tai useamman henkilön kuoleman aiheuttanutta koulusurmaa. Suomen lisäksi vuosien 1999–2007 välisenä aikana kouluampumisia on tapahtunut Kanadassa, Saksassa, Ruotsissa, Bosniassa, Australiassa sekä Argentiinassa. Koulusurmien historian järkyttävin teko uhrien lukumäärässä mitattuna tapahtui Yhdysvalloissa Virginia Tech- yliopistossa vuonna 2007, kun 23-vuotias opiskelija surmasi itsensä lisäksi 33 henkilöä sekä vahingoitti yhteensä viittätoista henkilöä. (Punamäki ym. 2011. 11,12.)

Suomessa koulusurmia on tapahtunut ennen Kuopiossa tapahtunutta tekoa yhteensä kolme kappaletta. Vuonna 1989 Raumalla 14-vuotias poika ampui kaksi samalla luokalla ollutta oppilasta isältään ottamallaan pistoolilla. Jokelan lukiossa vuonna 2007 18-vuotias miesoppilas ampui pistoolilla itsensä lisäksi koulun terveydenhoitajan, rehtorin sekä kuusi lukiolaista. Viimeisen koulusurma ennen Kuopion tapahtumia oli Kauhajoella ammattikorkeakoulussa tapahtunut teko, jossa 22-vuotias miesoppilas ampui itsensä lisäksi koulun opettajan sekä yhdeksän opiskelijaa. Kaikilla kolmella tapauksella on useita yhtäläisyyksiä. Kaikki kolme tekijää olivat miespuoleisia ja olivat valinneet teon kohteeksi oman koulunsa. Kaikki tekijät valitsivat uhrinsa sattumanvaraisesti ja käyttivät teossaan käsiasetta. Mielen-terveysongelmat ja kokemukset koulukiusaamisen kohteeksi joutumisesta olivat todettavissa kaikkien kolmen tapauksen tekijöiden osalta. Jokelan ja Kauhajoen tapauksissa tekijöiden on todettu ihailleen aiempien kouluampumisten tekijöitä ja tunteneensa ihmisvihaa, tämän lisäksi molemmat tekijät olivat suunnitelleet tekoaan pitkään ja olivat myös vuotaneet aikeistaan Internetin välityksellä. (Punamäki ym. 2011. 10,11.)

Selvityksen mukaan Suomessa tehtyjä koulusurmia on suunniteltu ja valmisteltu pitkään ennen tekoa, esimerkiksi Jokelan koulusurmaa oli valmisteltu noin puoli vuotta ja Kauhajoen vastaavaa tekoa useiden vuosien ajan. Koulusurmaan valmistautumiseen kuuluu muun muassa aikaisempiin koulusurmiin tutustuminen yksityiskohtaisesti. Tehdyistä koulusurmista puuttuu siis yleisesti väkivallan teoille tyypillinen impulsiivisuus. (Mankinen ym. 2012, 10, 15.)

Kami Launonen on Pro Gradu- työssään ”Koulusurmien syyt ja ehkäisymahdollisuudet” (2018) tarkastellut noin 40 kouluampumistapauksen aineistoa ja selvittänyt koulusurmia selittäviä yksilöllisiä ja yhteiskunnallisia tekijöitä sekä interventio- eli ehkäisykeinoja.

Launosen mukaan eniten koulusurmiin vaikuttavia yksilöllisiä selitysmalleja ovat

1. epävakaat perheolosuhteet
2. persoonallisuushäiriöt
3. maskuliinisuuden kriisi
4. heikko kyky käsitellä pettymyksiä
5. mieltymys väkivaltaan ja aseisiin
6. sijainti syrjäseudulla.

(Launonen 2018, 73–75.)

Yhteiskunnallisia selitysmalleja ovat koulukiusaaminen ja koulukulttuuri sekä aseiden saatavuus. Launosen mukaan yli kaksi kolmasosaa tutkimuksen kouluampujista oli kokenut koulukiusaamista. Koulukiusaamisen on myös todettu aiheuttavan kiusatussa väkivaltaista käytöstä, masennusta ja eriarvoisuuden kokemusta. (Launonen 2018, 75, 76.)

Koulusurmien ehkäisykeinot voidaan jakaa Launosen mukaan myöskin yksilöllisiin ja yhteiskunnallisiin interventiokeinoihin. Interventio voidaan tehdä kolmessa eri vaiheessa; ennalta estävästi, varoitusmerkkien ollessa jo olemassa tai radikalisoitumisen ollessa jo tapahtunut ja teko on päätetty toteuttaa. Tärkeimmäksi yksilölliseksi koulusurmia estäväksi keinoksi Launonen on määritellyt mielen-terveysongelmien hoitamisen ja psyykelääkkeet. (Launonen 2018, 77.) Suomessa tapahtuneista koulusurmista Jokelan kouluampuja kärsi paniikkihäiriöstä ja sosiaalisten tilanteiden pelosta, joihin hänelle oli määrätty myös lääkitys (Jokelan koulusurman tutkintalautakunnan raportti 2009, 48). Vastavasti Kauhajoen kouluampumisen tekijä kärsi ahdistus- ja paniikkihäiriöstä sekä masennuksesta. Lisäksi hänellä oli nukkumisvaikeuksia sekä itsetuhoisia ajatuksia. (Kauhajoen koulusurman tutkintalautakunnan raportti 2010, 57.)

Toiseksi tärkeimmäksi koulusurmien interventiokeinoksi Launonen määrittelee varoitusmerkkien tunnistamisen ja riskianalysointit. Selvityksen mukaan varoitusmerkkien löytäminen henkilön käytöksestä ja uhka-arviointi ovat tehokkaita koulusurmien ehkäisykeinoja. Uhka-arviointi ja varoitusmerkkien tunnistaminen vaatii moniammatillista osaamista. (Launonen 2018, 78.) Uhka-arvioinnissa kerätään eri lähteistä tietoa ja arvioidaan väkivaltaiseen käytökseen viittaavia muutoksia kohdehenkilön käyttäytymisessä ja toiminnassa (Turunen 2019).

Kouluampumiset aiheuttavat voimakasta mediahuomiota ympäri maailman, mikä saattaa aiheuttaa vaikutelman, että koulut ovat vaarallisia paikkoja. Vuonna 2018 Yhdysvalloissa Floridassa tapahtui kouluampuminen, jossa kuoli yhteensä 17 ihmistä. Kansallisen kyselyn perusteella 57 % nuorista ja 63 % vanhemmista olivat vähintään jokseenkin huolestuneita mahdollisesta kouluampumisesta heidän koulussaan edellä mainitun kouluampumisen jälkeen. Kouluampumisten pelko on johtanut Yhdysvalloissa siihen, että koulujen budjetista käytetään yhä enemmän rahaa rakennusten turvallisuuteen. Luodinkestävät ikkunat, panssaroidut ovet, hälytys- ja valvontajärjestelmät ja esimerkiksi turva- huoneet ovat Yhdysvalloissa koulujen uusia investointeja. Tutkimusten mukaan vuodesta 1999 vuoteen 2015 valvontajärjestelmien määrä Yhdysvaltalaisissa yleisissä kouluissa on kasvanut 19 prosentista 81 prosenttiin. Lisäksi 94 prosentissa kouluista on valvotut sisäänkäynnit, sekä 57 prosentissa kouluista on vähintään yksi vartija. (Cornell & Burnette 2021.)

Tutkimusten mukaan massiiviset investoinnit turvallisuustoimenpiteisiin ei kuitenkaan tee kouluista turvallisempia tai vähennä kouluissa tapahtuvaa rikollisuutta. Metallinpaljastimet, valvontakamerat, lukitut ovet tai vastaavat turvatoimet sen sijaan vähensivät oppilaiden turvallisuudentunnetta. Koulujen turvallisuustoimet eivät myöskään tutkimusten valossa paranna oppilaiden koulumenestystä tai läsnäoloa koulussa. Koulurakennusten turvallisuuteen käytetty raha vaikuttaa todennäköisesti siihen,

että rahaa ei ole opinto-ohjaajien, psykologien, sosiaalityöntekijöiden tai muiden henkilöiden palkkaamiseen, jotka voisivat auttaa ja tukea apua tarvitsevia oppilaita. (Cornell & Burnette 2021.)

Kouluampumisten estämiseksi Yhdysvalloissa on ollut käytössä nollatoleranssiksi kutsuttu (zero tolerance) kurinpidollinen toimintatapa. Käytännössä toimintatapa toimi niin, että jokaisesta opiskelijan tekemästä sääntörikkeestä seuraa ankara ja tiukka rangaistus välittämättä rikkeen suuruudesta tai kontekstista. Rangaistuksina toimii opiskelun keskeytys väliaikaisesti tai koulusta erottaminen. Useat tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että kyseinen toimintatapa ei paranna koulujen turvallisuutta vaan aiheuttaa opiskelijoiden tippumista pois koulutuksesta, poissaoloja sekä nuorisorikollisuutta. Koulun henkilökuntaa on rohkaistu nollatoleranssi-käytännön sijasta uudistamaan kurinpitokäytäntöjä sekä kehittämään näyttöön perustuvia mielenterveyspalveluita ja erilaisia mentorointiohjelmiä. (Cornell & Burnette 2021.)

Helsingin yliopiston terrorismin tutkija Leena Malkki on kertonut haastattelussa, että terrorismiksi määritellään väkivalta, jolla on uskonnollinen tai poliittinen tarkoitus. Väkivallalla pyritään vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin. Yhdysvaltalainen terrorismitietokanta Global Terrorism Database on luokitellut esimerkiksi Jokelan kouluiskun terroristiseksi teoksi. (MTV3, 2017.) Myös tässä tutkimuksessa käsiteltävä Kuopion kouluisku voidaan luokitella katsontakannasta riippuen terroristiseksi teoksi. Kuopion kouluiskun tekijä on pyrkinyt aiheuttamaan yhteiskunnallista muutosta tekemällä radikaalin ihmisiä järkyttävän teon.

2 POLIISIN ENNALTA ESTÄVÄ TOIMINTA

Poliisilaki (PoL 872/2011) määrittelee poliisin tehtäviksi muun muassa oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamisen, kansallisen turvallisuuden suojaamisen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen sekä rikosten ennalta estämisen, paljastamisen, selvittämisen ja syyteharkintaan saattamisen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä. (PoL 1:1.1.)

Ennalta estävällä toiminnalla tarkoitetaan toimintaa, jolla puututaan turvallisuutta heikentäviin ja vaarantaviin tapahtumiin ja kehitykseen. Onnistunut ennalta estävä toiminta ylläpitää yhteiskunnan turvallisuutta, mikä vaikuttaa ihmisten kokemaan turvallisuuden tunteeseen sekä luottamukseen poliisia kohtaan. (Sisäministeriö 2019, 9.) Ennalta estävä toiminta on moniviranomaisyhteistyötä ja siihen osallistuvat myös eri järjestöt ja yhteisöt. Toiminta on suunniteltua, johdettua ja sen tuloksia seurataan ja niistä raportoidaan. (Sisäministeriö 2019, 15.)

2.1 Ennalta estävän työn strategia

Sisäministeriö on asettanut vuonna 2019 poliisin ennalta estävälle työlle strategian, joka on voimassa vuoteen 2023 asti. Strategian tavoitteiksi on asetettu rikosten ja turvallisuutta heikentävien häiriöiden aiheuttamien kustannusten vähentäminen, ihmisten turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen ylläpito ja vahvistaminen, ihmisten luottamuksen vahvistaminen ja ylläpitäminen poliisia kohtaan sekä poliisin muiden toimintojen tukeminen. Tämän lisäksi ennalta estävän työn strategian tavoitteina on inhimillisten kustannusten vähentäminen. (Sisäministeriö 2019, 15–18.)

Tavoitteisiin pyritään pääsemään strategisilla linjauksilla, joista yhdeksi on asetettu väkivallan ennalta estäminen. Väkivaltainen ekstremismi mainitaan yhdeksi viime vuosina näkyvämmäksi tullee väkivallan muodoksi. Ekstremismin seurauksena voi pahimmillaan olla joukkosurma tai terroristinen teko. Huolta aiheuttavien henkilöiden kohdalla ennalta estävässä strategiassa korostetaan eri viranomais-ten välistä yhteistyötä, jota on pyritty helpottamaan myöskin lainsäädännön muutoksilla. (Sisäministeriö 2019, 29, 31.)

2.2 Ennalta estävän työn työmuotoja

Huolta aiheuttava henkilö (HAH) on termi, jota käytetään ihmisestä, joka väkivaltaisella käyttäytymisellään tai väkivallan käyttöön mahdollisesti kehittyvällä käyttäytymisellään aiheuttaa huolta muissa ihmisissä. Tällainen henkilö voi olla potentiaalinen kohdennetun väkivallan tekijä ja siksi uhka-arvioita ja seulontatyökaluja pyritään käyttämään ennalta estävästi. (Turunen 2019.) Poliisille tieto huolta aiheuttavasta henkilöstä voi tulla useista eri lähteistä esimerkiksi perheenjäsenen kertomana tai toisen viranomaisen antamana tietona.

Jokaisella poliisilaitoksella on käytössä ankkuritoiminta, jonka tarkoituksena on erityisesti nuorten rikollisen toiminnan katkaiseminen varhaisessa vaiheessa. Alueesta riippuen ankkuritoiminta voi myös käsittää perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvää poliisitoimintaa. Ankkuritoiminta järjestetään yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimen kanssa. (Sisäministeriö 2019, 20, 21.) Nuorten rikollisen toiminnan estämisen lisäksi ankkuritoiminnan tavoitteiksi on määritelty myöskin nuorten hyvinvoinnin edistäminen, nuorten syrjäytymisen estäminen, ehkäistä väkivaltaista käyttäytymistä ja yhteistyön ja tiedonvaihdon kehittäminen eri toimijoiden välillä (Sisäministeriö 2019, 17).

MARAK- toiminnalla pyritään estämään pari- ja lähisuhdeväkivaltaa moniammatillisella riskinarviointimenetelmällä. Toiminnan tavoitteina on tunnistaa parisuhdeväkivallan uhrin ja väkivallan jatkumisen estäminen. Lisäksi toiminnalla pyritään vähentämään parisuhdeväkivallan seurauksia. Moniammatillisen työryhmän jäsenet tekevät tunnistetulle parisuhdeväkivallan uhrille turvasuunnitelman, joilla uhrin kohtaamaa väkivaltaa voidaan vähentää ja turvallisuutta parantaa. (Piispa & Lappinen 2014, 8.) Uh-

rille voidaan turvasuunnitelman mukaan järjestää turvakotipaikka sekä antaa tukea ja apua esimerkiksi lähestymiskieltoon, rikosilmoitukseen ja taloudelliseen tilanteeseen liittyen. Kuten Ankkuritoiminta, myös MARAK-toiminto on käytössä kaikkien poliisilaitosten alueella. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos vastaa MARAK-toiminnon kehittämisestä. (Sisäministeriö 2019, 21.)

Paikallisella ongelmanratkaisulla (POR) pyritään ratkaisemaan turvallisuuteen liittyviä ongelmia paikallisten toimijoiden kanssa. Toimijat eivät välttämättä ole muita viranomaisia vaan voivat olla esimerkiksi liikekeskuksia tai järjestöjä ja yhteisöjä. Taustasyöt ja niistä johtuvat ongelmat tunnistetaan ja ratkaistaan yhteistyöllä. POR-toiminnan tavoitteena on rikosten ja turvattomuuden ennalta estävyyden lisäksi eri toimijoiden välisen sekä poliisiin kohdistuvan luottamuksen lisääminen. (Sisäministeriö 2019, 21, 22.)

2.3 Ennalta estävä toiminta Keskusrikospoliisissa

Keskusrikospoliisin tiedusteluosastoon on perustettu vuonna 2018 Ennalta estävän toiminnan yksikkö. Yksikön tavoitteena on erityisesti toiminnallaan ennalta estävää vakavia henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia. Ennalta estävän toiminnan yksikön alla toimii TUPA- ja UHKAT-toiminto sekä Internet-tiedustelu. TUPA-toiminnon tehtäväkuvana on yhdessä muiden viranomaisten kanssa toimia muun muassa terrorismiin, laittoman maahanmuuttoon ja ihmiskauppaan liittyvän tiedon ja riskien kanssa. (Keskusrikospoliisi 2019, 29.)

Keskusrikospoliisin Ennalta estävän toiminnan yksikön alla toimii myöskin UHKAT-toiminto, joka toimii valtakunnallisena asiantuntijana liittyen kohdennetun väkivallan uhkien käsittelyyn ja torjuntaan. UHKAT-toiminto tukee poliisilaitoksia muun muassa uhka-arvioita huolta aiheuttavista henkilöistä tekemällä ja konsultaatiota tarjoamalla. Lisäksi tilannekuvan ylläpitäminen uhkatilanteisiin liittyen sekä erilaisten seulontatyökalujen kehittäminen kuuluvat Keskusrikospoliisin UHKAT-toiminnon työnkuvaan. Kuten muuhunkin ennalta estävään poliisitoimintaan, niin myös UHKAT-toimintoon kuuluu oleellisesti yhteistyö muiden viranomaisten kuten sosiaali- ja terveystoimien kanssa. (Keskusrikospoliisi 2019, 29.)

2.4 Moniviranomaisyhteistyö

Kuten edellä on mainittu, onnistunut ennalta estävä toiminta vaatii yhteistyötä eri viranomaisten kesken. Moniviranomaisyhteistyö on mahdollistettu myös lakisäännöksillä. Poliisilain 4 luvun 2 § säätelee tietojen saannista viranomaiselta (PoL 872/2011). Kyseisen lain mukaan poliisilla on oikeus saada toiselta viranomaiselta poliisille kuuluvan tehtävän hoitamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat päällystön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä. Poliisi voi siis esimerkiksi rikoksen ennalta estämiseksi saada terveystoimieläimeltä tietoa henkilöstä. Näin voidaan toimia esimerkiksi uhka-arvioinnin tekemisessä

huolta aiheuttavan henkilön kohdalla. Tällöin on tarpeellista saada tietoa esimerkiksi henkilön psyykkisestä voinnista.

Useat eri viranomaiset voivat myös omasta aloitteestaan luovuttaa tietoa poliisille. Esimerkiksi laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) säättää 4 luvun 13 §:ssä, että terveydenhuollon ammattihenkilö saa ilmoittaa poliisille välttämättömiä tietoja, jotka liittyvät henkeen ja terveyteen kohdistuvan uhkan arviointiin ja estämiseen salassapitovelvollisuuden estämättä. Tällöin on oltava syy epäillä, että joku henkilö on vaarassa joutua väkivallan uhriksi. Samankaltainen lisäys on tehty vuonna 2015 muun muassa perusopetuslakiin (628/1998), oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin (1287/2013), lukiolakiin (629/1998), pelastuslakiin (379/2011) sekä ammattikorkeakoululakiin (932/2014).

Mielenterveyslain (1116/1990) 5 luvun 30 § säättää poliisin toimintavelvollisuudesta, kun poliisilla herää epäily henkilön mielentilasta. Poliisin on ilmoitettava terveyskeskukseen, jos tapaa henkilön tai saa tietää henkilöstä, joka todennäköisesti voidaan määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon. Poliisi on myös velvollinen toimittamaan tällaisen henkilön itse terveyskeskukseen tutkittavaksi erittäin kiireellisissä tapauksissa.

3 KUOPION KOULUISKU

1.10.2019 Savonian ammattiopiston tiloista Kauppakeskus Hermanista tuli hätäkeskukseen ilmoitus, jonka mukaan mieshenkilö riehuu tiloissa miekan kanssa ja useita henkilöitä on loukkaantunut. Samoihin aikoihin ilmoitinlaitteet hälyttivät myöskin tulipalosta ammattiopiston tiloissa. Poliisipartion tullessa paikalle ja paikallistaessaan myöhemmin Joel Mariniksi tunnistetun kohdehenkilön, oli tämä kiinniottotilanteessa hyökännyt poliisipartiota kohden miekkaa käyttäen. Marina oli jouduttu ampumaan kiinniottotilanteessa. Esitutkinta tapahtumista on suoritettu Itä-Suomen poliisilaitoksen ja Keskusrikospoliisin yhteistyöllä. Rikosnimikkeinä olivat murha, yhdeksäntoista murhan yritystä, tuhotyö, törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu, törkeän pahoinpitelyn yritys sekä kaksi virkamiehen väkivaltaista vastustamista. (ETPK 5740/R/51357/19, 4.)

3.1 Suunnitelma

Esitutkintapöytäkirjan mukaan Marin on saanut ensimmäiset ajatukset koulusurman tekemisestä vuonna 2017, kun hän oli nähnyt sattumalta koulusurmavideoita. Syyskuussa 2019 Marinilla oli jo lähes valmis suunnitelma tekoa varten, jolloin hän aloitti käytännön valmistelut. Lopullisen päätöksen iskun toteuttamisesta Marin teki alkusyksystä vuonna 2019. Marin aloitti ampumaharrastuksen ampuma- ja metsästysseurassa syksyllä 2018 tarkoituksenaan käyttää iskussa oikeaa ampuma-asetta. (ETPK 5740/R/51357/19, 6.)

Suunnitellessaan iskua Marin oli perehtynyt aiemmin tehtyihin koulusurmiin, esimerkiksi Kauhajoen, Jokelan ja Columbinen ampumisiin. Aiemmistä tapauksista Marin oli ottanut suunnitelmaansa mallia liittyen esimerkiksi omaan luokkaan iskemisestä sekä miekan käyttämisestä tekovälineenä. Ennen tekoa Marin on kertonut samaistuneensa aiempien koulusurmien tekemiseen eläytymällä heidän rooliinsa. (ETPK 5740/R/51357/19, 6,7.)

Marin on kuulusteluissa kertonut, että hänen aikeinaan oli tappa mahdollisimman monta ihmistä iskua tehdessään, mitään tiettyä henkilöä ei ollut kohteeksi valikoitunut. Marin oli aloittanut opiskelut kyseisessä oppilaitoksessa noin kaksi kuukautta ennen iskun toteuttamista ja on kuulusteluissa kertonut, että ainut motivaatio koulunkäynnille oli iskun tekeminen. (ETPK 5740/R/51357/19, 6,7.)

3.2 Teko

Esitutinnan perusteella Marin oli tapahtumia edeltävänä iltana tutustunut tapahtumapäivän aikatauluihin ja lukujärjestykseen. Tapahtumapäivän aamuna Marin oli hakenut tilaamansa miekan postista sekä käynyt ostamassa viljaporsaan kasleria ja olutta. Olutpullosta Marin oli tehnyt pienkonebenssiinillä niin sanotun polttopullon. Viljaporsaan kasler-lihaan Marin oli kokeillut miekan pistokkyä. Tämän jälkeen Marin on kuulustelujen mukaan valmistautunut henkisesti teon tekemiseen. Miekan lisäksi Marin oli hankkinut tekoa varten ilmapistoolin sekä puukon. Marinin alkuperäisen suunnitelman mukaan teko olisi tehty moottorisahalla, jonka Marin oli jo hankkinut tekoa varten, mutta oli luopunut ajatuksesta sen hankaluuden takia. (ETPK 5740/R/51357/19, 7, 8.)

Koulurakennuksen sisälle Marin käveli takaoven kautta ja kulki omaan luokkaansa aloittaen siellä väkivallan teon. Luokassa opetus oli jo käynnissä ja Marin oli koputtanut luokan oveen. Opettajan kävi aukaisemassa Marinille luokan oven ja palannut paikallensa. Marin oli kantanut mukaan pitkää kassia, jonka oli laskenut pöydälle ja ottanut sieltä miekan esiin. Ensimmäisenä Marin oli lyönyt opettajaa miekalla useita kertoja, jolloin luokassa oli syntynyt paniikki. Luokassa olleet oppilaat ja opettaja pyrkivät paniikinomaisesti pakenemaan luokasta. Marin oli lyönyt miekalla summittaisesti ympärillään olevia ihmisiä. Kuulusteluissa Marin kieltää, että hänellä olisi ollut ketään tiettyä kohdetta luokassa. Marin on myöskin kuulusteluissa sanonut, että jos se olisi ollut mahdollista, hän olisi tappanut kaikki luokassa olleet ihmiset. Luokan tapahtumien seurauksena yksi oppilas kuoli, neljä oppilasta ja kaksi opettajaa loukkaantuivat. Pakenemisen seurauksena neljä oppilasta sai lieviä vammoja ja yhdeksän oppilasta selvisi vammoitta. (ETPK 5740/R/51357/19, 8,9,12.)

Luokan tyhjentyessä ihmisistä Marin oli pyrkinyt sytyttämään luokan palamaan valelemalla mukanaan ollutta bensiiniä satunnaisille alueille ympäri luokkaa. Bensiinin Marin sytytti mukana olleella sytytti-

mellä. Palon seurauksena kyseisen luokkahuoneen lattia, kalusteet, IT-laitteet, oppilaiden henkilökohtaiset tavarat ja luokan seinärakenteet olivat vaurioituneet. Keskusrikospoliisin rikosteknisen laboratorion lausunnon mukaan sytytetyllä palolla ei olisi ollut todellista riskiä levitä merkittävästi suuremmaksi. Marin on kuulusteluissa sanonut, että tarkoituksena oli tehdä mahdollisimman paljon vahinkoa koulurakennukselle kuin mahdollista, mutta ilmeisesti Marinin reppu oli syttynyt tuleen liian aikaisessa vaiheessa ja tulipalojen sytyttäminen ei onnistunut suunnitellusti. (ETPK 5740/R/51357/19, 13.)

Luokan tapahtumien jälkeen Marin on siirtynyt rakennuksen ensimmäisen kerroksen käytävälle, jossa on kohdannut rakennuksen virastomestarin. Marin on yrittänyt ampua virastomestaria mukanaan olleella ilmapistoolilla tarkoituksenaan vahingoittaa häntä, mutta ase ei ollut lauennut. Virastomestari oli päässyt pakenemaan tilanteesta ilman vammoja. (ETPK 5740/R/51357/19, 14.)

Poliisi otti Marinin kiinni rakennuksen toisesta kerroksesta. Kiinniottotilanteessa Marin oli lyönyt miekalla yhtä poliisia ja vastustanut kiinniottoa. Kiinniottotilanteessa poliisi joutui käyttämään ampumasetta vaarallisen toiminnan pysäyttämiseksi. Itä-Suomen poliisilaitos on tehnyt kiinniottotilanteesta esitutkinnan, jossa rikosnimikkeinä olivat murhan yritys sekä kaksi virkamiehen väkivaltaista vastustamista. (2400/R/276/19, 3.)

3.3 Motiivi ja elämäntilanne

Tutkimuksessa käytetyssä esitutkintapöytäkirjassa on paljon salassa pidettäväksi määrättyjä osia liittyen Joel Marinin elämäntilanteeseen ja terveydentilaan. Marin kuvailee, että on samaistunut aiempien koulusurmien tekijöiden persooniin ja heidän elämäntilanteeseensa: *”Kävi ilmi, että näissä tapauksissa ja monessa muussakin tapauksessa on ollut taustalla yksinäisyyttä, koulukiusaamista, masennusta ja vihaa”*. Esitutkinnan aikana Marin on kertonut, että hänellä on ollut kostoajatuksia, joita myös muilla koulusurmien tekijöillä on ollut. Motiivikseen koulusurman tekemiseen Marin onkin kertonut olleen kosto koko maailmaa kohtaan. Marin on kokenut, että häntä on kohdeltu huonosti. (ETPK 5740/R/51357/19, 5, 15.) Poliisi on kuulustellut Marinin naapurina esitutkinnan aikana, joka on kuvaillut Marinin käytöstä erikoiseksi ja poissaolevaksi. Marinin kanssa Internetissä keskustellut henkilö on kuvaillut, että Marin on antanut itsestään ajoittain hyvin epävakaa kuvan ja Marinin puheissa on ollut välillä skitsofreenikolle tyypillisiä piirteitä.

Tarkempi iskun motiivin taustasyiden selvittäminen on tässä tutkimuksessa haasteellista esitutkintapöytäkirjan salassapitosyiden takia. Marin on itse kuvaillut motiiviaan haluksi kostaa maailmalle hänen epäreilulta tuntuva kohtelu sekä ikään kuin osoittaa muille, että nyky-yhteiskunta on liian vaativa joillekin yhteiskunnan jäsenille esimerkiksi työelämässä menestymisen suhteen.

4 UHKA-ARVIOINTI

Strukturoidut riskinarviointimenetelmät (Structured Professional Judgement, SPR) on niin sanottuja neljännen sukupolven riskinarviointimenetelmiä, joilla pyritään löytämään tekijöitä, jotka lisäävät henkilön todennäköisyyttä väkivaltaiseen käyttäytymiseen eri tutkimusten perusteella. Jotta riskinarviointi olisi mahdollista tehdä, tulee arvioitavasta henkilöstä saada tietoa tämän käyttäytymistavoista sekä elämänhistoriasta ja nykyhetkestä. Kaikki riskinarviointimenetelmät vaativat moniammatillista yhteistyötä, jotta arviointi pystytään tekemään tarpeeksi kattavasti. (Koskelainen 2019.)

Yksittäisten riskimuuttujien löytäminen ei vielä nosta henkilön riskiä väkivaltaiseen käyttäytymiseen, vaan henkilön tilannetta tulee arvioida kokonaisuutena ja huomioon tulee ottaa myöskin niin sanotut suojaavat tekijät. Väkivaltaisen käyttäytymisen riskiä vähentäviä suojaavia tekijöitä voi olla esimerkiksi työ- tai opiskelupaikka, ystävät ja perhe. (Turunen 2019.)

Yksittäistä profiilia kouluiskun tekijälle ei ole olemassa. Historiassa on iskun tehneitä opiskelijoita, jotka ovat menestyneet hyvin koulussa, kuten myöskin huonosti koulussa menestyviä, on miespuolisia kuten myöskin naispuolisia, suosittuja opiskelijoita ja sosiaalisesti syrjittyjä opiskelijoita. Koulumenestyksen tai luonteenpiirteiden arvioimisen sijasta tulisikin keskittyä uhka-arviointiin, joka selvittäisi opiskelijan viestintää ja käyttäytymistä, elämänhistoriaa sekä voimavarat erilaisten takaiskujen ja haasteiden kohtaamiseen. (Alathari ym.)

4.1 Kohdennettu väkivalta

Kohdennettu väkivalta on ollut jo pitkään vakiintunut termi kriminologisessa tutkimuksessa. Kohdennettu väkivalta eroaa spontaanista aggressiivisesta teosta, joka on tehty tunneperäisesti. Sen sijaan kohdennettu väkivalta on suunniteltua, tarkoituksellista ja tahallista. Erityisempää emotionaalista kiihtymystilaa kohdennetun väkivallan tekijällä ei ole. Tekijä valitsee ennen väkivaltaista tekoa tietyn kohteen, joka voi olla henkilön tai useamman henkilön lisäksi jotain instituutiota edustava fyysinen kohde, esimerkiksi koulurakennus. Kohdennettua väkivaltaa voi olla esimerkiksi kouluampumiset, massamurhat, julkisuuden henkilöihin suunnatut väkivallan teot sekä terroristiset teot. Lisäksi läheissuhdeväkivalta, työpaikkaväkivalta ja vainomainen voidaan luokitella tietyissä tapauksissa kohdennetuksi väkivallaksi. (Hynninen & Stenberg, 2013.)

4.2 Radikalisoituminen ja syrjäytyminen

Euroopan Unioni on määritellyt radikalisoitumisen tilanteeksi, jossa ihminen omaksuu näkemyksiä, ajatuksia ja mielipiteitä, jotka saattavat johtaa esimerkiksi terroritekoon. Radikalisoitumisen taustalla on usein uskonnollinen fundamentalismi, mutta sen lisäksi radikalisoitunut henkilö on usein turhautu-

nut elämäänsä, maansa politiikkaan tai ylipäättänsä yhteiskunnan toimintaan. Internet on yleinen kana, jossa radikalisoitumiselle alttiit henkilöt saavat tukea samanhenkisistä yhteisöistä esimerkiksi niin sanotun dark webin välityksellä. (Euroopan parlamentti 2021.) Sisäministeriön mukaan radikalisoituminen on eksterminismin ohella uhka ihmis- ja perusoikeuksille, demokratialle, ihmisten hyvinvoinnille sekä turvallisuudelle ja turvallisuuden tunteelle. Radikalisoituminen kuvaillaan prosessiksi, joka etenee tilanteeseen, jossa ihminen omaksumallaan aatemaailmalla perustellen käyttää väkivaltaa tai uhkaa sillä. Radikalisoitunut henkilö voi myös vaihtoehtoisesti kannustaa väkivaltaan. Tutkimuksissa on todettu, että syrjäytyminen ja toimeentulo-ongelmat voivat edistää väkivaltaista radikalisoitumista. (Sisäministeriö 2020, 20,21.)

Syrjäytyminen on moniulotteinen termi, jolla voidaan tiivistetysti kuvata henkilön köyhyyttä sekä huono-osaisuutta eri elämän osa-alueilla. Syrjäytymistä voidaan kuvailla yhteiskunnan arvoista vieraantumiseksi, joka johtaa rajallisiksi mahdollisuuksiksi yhteiskunnan toimintoihin osallistumiseen, käytännössä tämä voi näkyä esimerkiksi koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jäämiseksi sekä sosiaalisten kontaktien heikkoutena. (Eduskunnan tarkastusvaliokunta 2013. 55,59.)

4.3 Polku väkivaltaan

Useiden tutkimusten perusteella on päästy yleiseen käsitykseen siitä, miten henkilö päätyy kohdennetun väkivallan tekoon. Tälle mallille on vakiintunut termi ”Pathway to Violence” (Polku väkivaltaan). Malli koostuu kuudesta eri vaiheesta. Frederick Calhounin ja Stephen Westonin artikkelissa ”Rethinking the Path to Intended Violence” kuvaillaan eri vaiheita, joita kyseiseen malliin kuuluu.

Polku väkivaltaan käynnistyy **kaunaisuudella (grievance)**. Tekijän tuntema kauna voi olla niin henkilökohtainen, että muut ihmiset eivät sitä ymmärrä. Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että kaunan syy vaihtelee riippuen kohdennetun väkivallan kohteesta. Parisuhdeväkivallassa tekijä haluaa vallan uhristaan ja työpaikalle kohdistunut väkivallan teko voi olla lähtöisin kostosta tai epäoikeudenmukaisuuden tunteesta esimerkiksi irtisanomisen yhteydessä. Monet kouluampujat ovat kertoneet olleensa koulukiusattuja tai syrjittyjä. Calhoun ja Weston muistuttavat artikkelissaan, että jokainen ihminen on kokenut kaunaisuuden tunnetta elämänsä aikana ja päässyt siitä yli, mutta pienelle osalle ihmisistä eteenpäin pääseminen kaunan yli on niin haastavaa, että tämä ajaa seuraaviin askeliin polulla kohti väkivaltaa. Kaunaisuus ei myöskään ole ajasta riippuvainen vaan tekijä voi kantaa kaunaa, jopa vuosia ennen asian eteenpäin viemistä. (Calhoun & Weston, 393–396.)

Kaunaisuus voi johtaa **ideointiin (ideation)**. Tekijä tekee päätöksen ratkaista ongelma väkivallalla. Calhounin ja Westonin artikkelin mukaan päätös on merkittävä väkivallan polulla siirtymisessä. On kuitenkin huomioitava, että ideointi ei aina johda itse väkivallan tekoon ja henkilö voi luopua ajatuksesta joko itse tai esimerkiksi perheen tai viranomaisten ansiosta. (Calhoun & Weston, 396–399.) Myös

Kuopion kouluhyökkäyksen tehnyt Marin on kuulusteluissa kertonut, että hänen halunsa kouluhyökkäyksen tekemiseen on vaihtunut edestakaisin useamman kerran (ETPK 5740/R/51357/19).

Ideointi-vaihe muuttuu kuitenkin joillakin henkilöillä vakaaksi sitoutumiseksi väkivallan tekoon. Tällöin henkilön käytöksessä ja toiminnassa tapahtuu merkittäviä muutoksia ja henkilö saattaa samaistua aiempien väkivaltaisten iskujen tekijöihin. Samaistumisen yhteydessä henkilö voi keskustella suunnitelmistaan muiden kanssa tai esimerkiksi tuottaa aiheesta sisältöä sosiaaliseen mediaan, tätä toimintaa kutsutaan vuotamiseksi (leakage). Vuotaminen on tutkimusten valossa yleistä erityisesti kouluihin kohdistuneissa kohdennetun väkivallan teoissa ja sen on mainittu olevan yksi tärkeimmistä vihjeistä, jotka voivat edeltää teini-ikäisen väkivaltaista tekoa. (Calhoun & Weston, 396–399.)

Kun henkilö on tehnyt päätökset väkivallan teosta, seuraavana vaiheena on **suunnittelu (planning)**. Henkilön täytyy suunnitella miten, missä ja milloin teko toteutetaan. Suunnitteluun vaadittava tiedustelun määrä riippuu paljon teon kohteesta. Esimerkiksi kouluun kohdistuva isku ei välttämättä vaadi kovinkaan suurta tietojen keräämistä verrattuna esimerkiksi julkisella paikalla tapahtuvaan iskuun, koska tekijä tuntee jo koulun ympäristön, tavat ja aikataulut. Suunnitteluvaiheessa tekijällä on riski jäädä kiinni aikeistaan, koska teon suunnittelu saattaa vaatia erilaista tietojen keräämistä. Internet on helpottanut kohdennetun väkivallan teon suunnittelua tarjoten esimerkiksi kuvia, karttoja, aikatauluja ja sosiaalisen median julkaisuja. Väkivallan tekoa suunniteltaessa tekotapa voi vaihtua dramaattisista suunnitelmista enemmän toteuttamiskelpoisiin suunnitelmiin, kuten Joel Marinin vaihtaessa suunnitellut tekovälineensä moottorisahasta ja aseesta miekkaan ja ilma-aseeseen. Calhoun ja Weston muistuttavatkin artikkelissaan, että väkivallan uhkausta ei pidä vähätellä, vaikka se olisikin epärealistinen. Suunnitelmat voivat aina muuttua ja väkivallan tekijällä ja sitä suunnittelevalla on aina mahdollisuus improvisaatioon. Yksi kriittinen päätös, jonka väkivallan tekoa suunnitteleva tekee, on se, haluaako tekijä selvittää iskusta itse vai ei. Ihminen, jolla ei ole mitään menetettävää on rohkeampi ja on valmis ottamaan enemmän riskejä. (Calhoun & Weston, 399–401.)

Valmistelu (preparation) käsittää tekoon tarvittavan aseistuksen, tarvikkeiden ja vaatetuksen hankkimisen sekä kohteeseen siirtymiseen tarvittavan kulkuneuvon hankkimisen. Myös tässä vaiheessa tehty suunnitelma voi vielä muuttua, kun tekijä esimerkiksi huomaa, että jotain suunniteltua elementtiä ei ole mahdollista toteuttaa. Valmisteluvaiheessa tekijällä on riski paljastua esimerkiksi aseistusta ostaessaan ja sillä harjoitellessaan. Jos tekijä on päättänyt, että ei selviä itse suunnitellusta teostaan hän usein tekee viimeisiä järjestelyitä liittyen omaan kuolemaansa. Tekijä saattaa esimerkiksi tehdä testamentin ja antaa pois omaisuuttaan. Valmisteluvaihe on viimeinen hetki ulkopuolisille kuten viranomaisille estää suunnitelman käynnistyminen. (Calhoun & Weston, 401.)

Valmistelusta seuraava vaihe polulla väkivaltaan on **kohteeseen tunkeutuminen (breach)**, jota seuraa itse **isku (attack)**. Kohteeseen tunkeutuminen voi vaatia esimerkiksi turvallisuustarkastuksen läpi

menemistä väkivalloin tai kuten Kuopion koulusurmassa, kohteeseen meneminen ei vaatinut lainkaan tekijältä erityisiä ponnisteluja. (Calhoun & Weston, 402.)

4.4 Käyttäytymisen varomerkit

Käyttäytymisen varomerkit (Warning behaviors) on vakiintunut luokittelujärjestelmä, jolla pyritään löytämään käytökseen tai psykologiaan liittyviä malleja, jotka saattavat osoittaa henkilön kohonnutta riskiä kohdennetun väkivallan tekoon. Varomerkit ovat kerätty useiden eri tutkimusten perusteella. (Meloy & Hoffmann 2021, 45.) J. Reid Meloy ym. ovat artikkelissaan Warning Behaviors esitelleet kuusi eri tutkimusta toteutuneista kohdennetun väkivallan tapahtumista, joissa varomerkkejä ilmenee. Mukana ovat tutkimukset, joissa on tutkittu Saksassa aikavälillä 1999–2010 tehdyt kouluampumiset sekä saksalaiset koulu-uhkaajat ilman aikomusta toteuttaa isku.

Saksalaisia kouluampumisia käsittelevässä tutkimuksessa tapausten lukumäärä on yhdeksän. Kaikissa tapauksissa iskun tekijä on ollut mieshenkilö ikähaarukalla 15–23 vuotta. 56 % iskun tehneistä oli hyökkäyksen kohteena olleen koulun entinen oppilas, loppujen tutkimuksessa olleiden ollessa edelleen koulun oppilas. Tutkimuksessa mukana olleissa tapauksissa kuoli yhteensä 37 ihmistä. Saksalaisia koulu-uhkauksia käsittelevässä tutkimuksessa tapausten lukumäärä oli 31. Koulu-uhkaajien ikähaarukka oli 12–22 vuotta ja naisten osuus uhkaajista oli 18 %. (Meloy & Hoffmann 2021, 48.) Vuonna 2002 julkaistu tutkimus The Final report and findings of the school initiative (Vossekuil, B ym.) on analysoinut 37 Yhdysvalloissa tapahtunutta kouluun kohdistunutta kohdennetun väkivallan iskuja. Yhdysvaltojen ja Saksan kouluhyökkäyksien tekijöihin liittyvissä varomerkeissä on tilastollisesti tärkeitä yhtäläisyyksiä. (Meloy & Hoffmann 2021, 55.)

Polku väkivaltaan (Pathway warning behavior). Tähän varomerkkiin sisällytetään kaikki käyttäytyminen, joka on osa väkivaltaisen iskun suunnittelua, perehtymistä, valmistelua tai toteutusta. Saksalaisista kouluhyökkääjistä kaikki olivat suunnitelleet tehdyn iskun etukäteen ja yhdysvaltalaisista 93 %. Polku väkivaltaan on esitelty tarkemmin tässä opinnäytetyössä luvussa 5.2.

Fiksoituminen (Fixation warning behavior). Käytös, joka ilmentää lisääntyvää sairaalloista kiinnostusta asiaa tai ihmistä kohtaan. Fiksoituminen voi ilmetä lisääntyvänä negatiivisena ajatteluna kohdetta kohtaan, räikeinä mielipiteinä, koston tunteina ja kohteen negatiivisena luonnehdintana. Fiksoitumisen varomerkki esiintyy yleensä yhdessä epäsosiaalisen käyttäytymisen ja ammatillisen heikkenemisen kanssa. Fiksoituminen-varomerkkiä ilmeni kaikissa saksalaisissa kouluhyökkäyksissä.

Samaistuminen (Identification warning behaviour). Kaikki käytös, joka ilmentää halua olla joukkomurhaaja tai niin sanottua soturimentaliteettia. Samaistumista aiempien iskujen tekijöihin ja itsensä

näkemistä jonkin ajatuksen tai uskomuksen edustajana. Samaistuminen voi myös ilmentyä poikkeavan voimakkaana kiinnostuksena aseisiin tai esimerkiksi armeijaan ja poliisiviranomaisiin. Kaikki saksalaiset kouluhyökkäyksen tekijät olivat samaistuneet aiempiin iskujen tekijöihin tai muuten täyttäneet samaistumisen varomerkit.

Uuden aggressiivisen käyttäytymisen ilmeneminen (Noval aggression warning behaviour). Väkivaltainen teko, joka ei liity kuitenkaan suunniteltuun väkivallan kohteeseen. Henkilö voi teolla testata kykyään tehdä suunniteltu väkivaltainen isku. Tätä varomerkkiä ilmeni 56 % saksalaisista tapauksista.

Energiaryöppy (Energy burst warning behaviour). Tuntia, päiviä tai viikkoja ennen iskua tapahtuvaa lisääntyvää aktiivisuutta ja levottomuutta, joka liittyy väkivallan kohteeseen. Kohteeseen liittyvä lisääntynyt aktiivisuus voi olla myös täysin vaaratonta toimintaa. Energiaryöppyä tunnistettiin saksalaisia kouluhyökkäyksiä käsittelevässä tutkimuksessa vain 22 prosentissa tapauksista.

Vuotaminen (Leakage warning behaviour). Suunnitellusta iskusta kertominen kolmannelle osapuolelle. Vuotamista tapahtui kaikissa saksalaisissa kouluhyökkäyksissä ja yhdysvaltalaisissa 81 prosentissa: vähintään yksi henkilö tiesi, että tekijä ajatteli tai suunnitteli kouluhyökkäystä. Vuotamista pidetään yhtenä tärkeimmistä nuoren väkivallan tekoa ennakoivista vihjeistä (Calhoun & Weston, 399,400).

Viimeinen keino (Last resort warning behaviour). Henkilö kokee, että muuta vaihtoehtoa väkivallan sijasta ei ole olemassa epätoivon, ahdistuksen ja muiden negatiivisten tunteiden lisääntyessä. Väkivallan seuraukset tuntuvat henkilön mielestä oikeutetulta. Saksalaisissa kouluhyökkäyksissä viimeinen keino-varomerkin ilmaantuvuus oli 78 %. Yhdysvaltalaisia kouluhyökkäyksiä käsittelevässä tutkimuksessa 78 prosentilla tekijöistä oli historiassaan itsemurhan yrityksiä tai itsetuhoisia ajatuksia. Itsetuhoisia ajatuksia pidetäänkin yhtenä viimeinen keino- varomerkkiä osoittavana tekijänä.

Suora uhkaus (Direct threat warning behaviour). Väkivallan kohteelle tai viranomaiselle toimitettu uhkaus suunnitellusta väkivallan teosta. Varoitus voi olla suullinen tai kirjallinen. Suorien uhkauksien esiintyvyyttä oli molemmissa tutkimuksissa melko pieni: saksalaisista 11 % ja yhdysvaltalaisista 17 % kouluhyökkääjistä oli tehnyt suoran uhkauksen ennen teon toteuttamista.

5 TULOKSET

5.1 Esitutkinta-aineistosta löydettävät käyttäytymisen varomerkit

Tässä kappaleessa olevat suorat lainaukset ovat esitutkintapöytäkirjasta 5740/R/51357/19 Joel Marinille tehdyistä kuulusteluista.

”Aloittelin ampumaharrastusta ilma-aseiden parissa. Tarkoitukseni oli viedä asiaa pidemmälle, että olisi pystynyt hankkimaan oikean aseensa.”

”Ensimmäistä kertaa ajatuksia koulusurmasta tuli vuoden 2017 lopussa.”

”Sekin, että ajattelin omaa menneisyyttä, piti yllä motivaatiota. Tällainen elämänhistoria johtaisi tähän tekoon.”

Kuten aiemmin luvussa 5.2 on mainittu, **polku väkivaltaan** alkaa kaunaisuudella. Marin on kokenut koulukiusaamista esitutkintapöytäkirjan mukaan. Koulukiusaamisen kestosta ei saa täyttä käsitystä esitutkintapöytäkirjan julkisten osuuksien perusteella, mutta ilmeisesti kiusaaminen on jatkunut pitkään. Marin on kuulusteluissa sanonut haluavansa kostaa kokemansa huonon kohtelun ja tästä voidaan päätellä, että Marin on tuntenut jonkinasteista kaunaa muita ihmisiä ja maailmaa kohtaan.

Ideointi kouluun kohdistuvasta hyökkäyksen tekemisestä Marin on tehnyt esitutkintapöytäkirjan mukaan vuonna 2017, jolloin on myös aloittanut hyökkäyksen suunnittelun. Tarkempi päätös hyökkäyksen ajankohdasta oli tehty samana syksynä, kun hyökkäys tapahtui. Omien sanojensa mukaan Marin on aloittanut tekonsa valmistelut syyskuussa 2019.

Polku väkivaltaan etenee ideoinnista suunnitteluvaiheeseen. Kysyttäessä, onko hyökkäyksen suunnittelu tuonut sisältöä Marinin elämään, hän on vastannut, että hyökkäyksen suunnittelu oli välillä ainut asia, joka toi sisältöä hänen elämäänsä. Marin kertoo kuulusteluissa, että ainoa motivaatio koulussa käymiselle ja alun perin opiskelemaan hakeutumiselle on ollut hänen suunnittelemansa kouluhyökkäys. Marinin mukaan hänellä ei ollut kovinkaan tarkkaa suunnitelmaa siitä, miten teko etenisi. Suunnitelmana oli lähinnä omaan luokkaan meneminen ja siellä mahdollisimman monen ihmisen tappaminen. Tarkoituksena oli myöskin kierrellä eri luokissa ja koulun tiloissa ja sytyttää tulipaloja.

Marin on valmistautunut tekoon hakemalla tekopäivän aamuna tilaamansa miekan postista. Samalla hän on ostanut lasisia olutpulloja polttopullojen tekemistä varten. Miekkaa Marin oli testannut osta-

maansa porsaanlihakappaleeseen. Aiemmin Marin on hankkinut alun perin tekovälineeksi suunnittelemansa moottorisahan sekä ilma-aseen ja puukon. Puukon Marin otti mukaansa omien sanojensa mukaan yllättäviä tilanteita varten. Suunnitelmana on ollut jossain vaiheessa oikean ampuma-aseen käyttäminen teossa, mutta ilmeisesti tämän hankkiminen osoittautui liian vaikeaksi.

Marinin kanssa samassa opiskelija-asuntolassa asunut naapuri on kuulusteluissa kertonut, että on nähnyt ulkonäöltään Mariniksi sopivan henkilön vuoden 2019 toukokuun puolessa välissä 3–4 kertaa viikon aikana harjoittelemassa jonkinlaisella kepillä lyömistä rakennuksen vieressä olevalla aukealla. Naapuri kuvaa harjoittelun olleen aggressiivisen näköistä. Marin oli naapurin kuvailun mukaan harjoitellut erilaisia sivuttaissuuntaisia sekä pistomaisia lyöntejä.

Valmistautumisen jälkeen polku väkivaltaan etenee kohteeseen tunkeutumisen kautta itse iskuun. Tunkeutuminen kohteeseen on tässä tapauksessa tarkoittanut sitä, että Marin on kävellyt koulurakennukseen sisälle takaoven kautta ja mennyt luokkahuoneeseen oveen koputtamalla. Itse tekotapahtumista Marin on kommentoinut kuulusteluissaan, että on pystynyt rentoutumaan tilanteessa ja jollain tapaa nauttimaan siitä.

”Haluan sanoa, että motiivina tähän tekoon on ollut kosto koko maailmaa kohtaan, tappamalla muita ihmisiä”

”Ajattelin, että kiusaaminen ja minun kokema huono ja epäonninen elämä oikeuttaisi kostamaan niille, jotka ovat kohdelleet minua huonosti.”

”Minulla meni itselläni niin huonosti...Se oli oman pahan olon purkamista. Minua keljutti se, miten jotkut ihmiset olivat minuun suhtautuneet”

”Teon tarkoituksena oli muistuttaa, että enemmistön ajattelutapa on raaka ja tuntuu pahalta tällaisista, jotka ovat syrjinnän kohteina.”

Esitutkintapöytäkirjan mukaan **fiksoitumisen** varomerkki on tässä tapauksessa ollut olemassa. Marin on kokenut tullessaan kaltoin kohdelluksi muiden ihmisten toimesta ja on kokenut vahvaa koston halua koko maailmaa kohtaan. Myös Marinin äiti on kuulustelussa kertonut, että hänen poikaansa on kiusattu koulussa muun muassa ylipainon takia ja hänellä on ollut vaikeuksia sopeutua muiden ihmisten seuraan. Fiksoitumiselle on tyypillistä sosiaalisuuden sekä koulumenestyksen heikkeneminen. Kuulusteluissa Marinin naapuri onkin kuvaillut Marinia epäsosiaalisen oloiseksi ihmiseksi ja Marin itse on kertonut, että hänellä on ollut vaikeuksia koulunkäynnin kanssa. Marin on myös sanonut kuulusteluissa, että kouluiskun suunnittelu oli ainut motivaatio koulussa käymiselle eli kouluiskua voi pitää jonkinasteisena päänäpintymänä.

”Netistä löytyi materiaalia aiemmista koulusurmista. Tajusin, että minussa ja noiden surmien tekijöissä, ajatuksissa ja elämänvaiheissa oli yhtäläisyyksiä. Oli helppo ymmärtää, miksi joku teki sillä tavalla.”

”Alun perin oli tarkoitus kopioida hyvin pitkälti Kauhajokea. Miekan keksin Trollhättanissa 2015 tapahtuneesta iskusta.”

”Minun elämäni oli ollut epäreilua ja minulla olisi joku oikeus kostaa toisille. Ymmärsin, että koulusurmien tekijät olivat tehneet juuri sillä tavalla eli olivat kostaneet. Oli helppo samaistua niihin tyyppihin.”

Esitutkintapöytäkirjan mukaan Marin on **samaistunut** hyvin voimakkaasti aiempien kouluhyökkäyksien tekijöihin. Omaan tekoon valmistautuessaan hän on muun muassa kuunnellut samaa musiikkia kuin aiempien hyökkäyksien tekijät. Marin on tutustunut Internetissä aiempien koulusurmiin ja niiden tekijöihin ja on ottanut mallia teoista esimerkiksi tekovälineen valinnan suhteen.

Varomerkeistä **uuden aggressiivisen käyttäytymisen** ilmenemistä ei ole havaittavissa täysin varmasti esitutkintapöytäkirjan julkisten osuuksien perusteella. Marinin kanssa Internetissä keskustellut henkilö on viestittänyt kuulustelupöytäkirjan mukaan kolmannelle henkilölle kertoen, että Marin on miettinyt ostavansa varsijousen ja ampuvansa sillä ennakkoon kadulla ihmisiä, jonka jälkeen tekisi iskun kouluun. Viestien perusteella tämä ajatus on kuitenkin kaatunut siihen, että Marinilla ei ole ollut rahaa varsijousen ostamiseen. Marin itse on kiistänyt keskustelleensa Internetissä kenenkään kanssa mistään kouluiskuun liittyvästä.

Energiaryöppy-varomerkkiä ei ilmene esitutkintamateriaalin perusteella. Kyseisen varomerkin toteaminen on vaikeaa ilman henkilön normaalin aktiivisuuden ja toiminnan pidempiaikaista arvioimista (Meloy ym.). Pelkän esitutkintamateriaalin perusteella on melko vaikeaa arvioida, onko henkilön käytöksessä ollut selkeää lisääntynyttä aktiivisuutta suunniteltua iskun kohdetta kohtaan.

Marin on esitutkintapöytäkirjan mukaan keskustellut Internetissä ainakin yhden ihmisen kanssa muun muassa ammutaharrastuksesta sekä erilaisista miekoista ja varsijousista. Keskustelukumppani kiistää kuulustelupöytäkirjassa, että Marin olisi kertonut aikeistaan tehdä kouluhyökkäys hänelle. Marin itse kiistää käyneensä mitään keskusteluja kenenkään ihmisen kanssa Internetin välityksellä. Manifestin kaltaista tekstiä Marin ei ollut kirjoittanut, koska se olisi hänen mukaansa lisännyt kiinni jäämisen riskiä ennen tekoa. Lisäksi Marin on kertonut kuulusteluissa vältelleensä Internetissä asioista keskustelemista, koska valvonta on hänen mukaansa niin tiukkaa.

Mitään suoria viitteitä **vuotamisesta** ei esitutkintapöytäkirjasta ole löydettävissä. Uhka-arvioita koske-
vissa tutkimuksissa vuotaminen on yleinen varomerkki, joten on poikkeuksellista, että tätä varomerk-
kiä ei ole löydettävissä tässä tapauksessa. Ennen tekoaan Marin on hävittänyt puhelimensa SIM-
kortin sekä kannettavan tietokoneensa, joten poliisi ei ole pystynyt suorittamaan teknistä tutkintaa lait-
teiden sisältöön, josta voisi löytää esimerkiksi vuotamiseen viittavia merkkejä tai suunnittelu- ja val-
misteluvaiheessa mahdollisesti mukana olleita henkilöitä. On siis mahdollista, että jonkinasteista vuo-
tamista on voinut tapahtua ennen tekoa.

*”Haluaisin, että tämä teko saa ihmiset pohtimaan, miten jonkun elämä voi mennä pieleen ja mistä voi
kummuta tuollaiset ajatukset. Ihmiset saisivat miettiä, miten tällaisia voidaan jatkossa välttää.”*

*”En päässyt enää peruuttelemaan, koska olin valmistellut surmaa niin pitkään. Olin valehdellut kaikille
ihmiselle, että ihan hyvin menee.”*

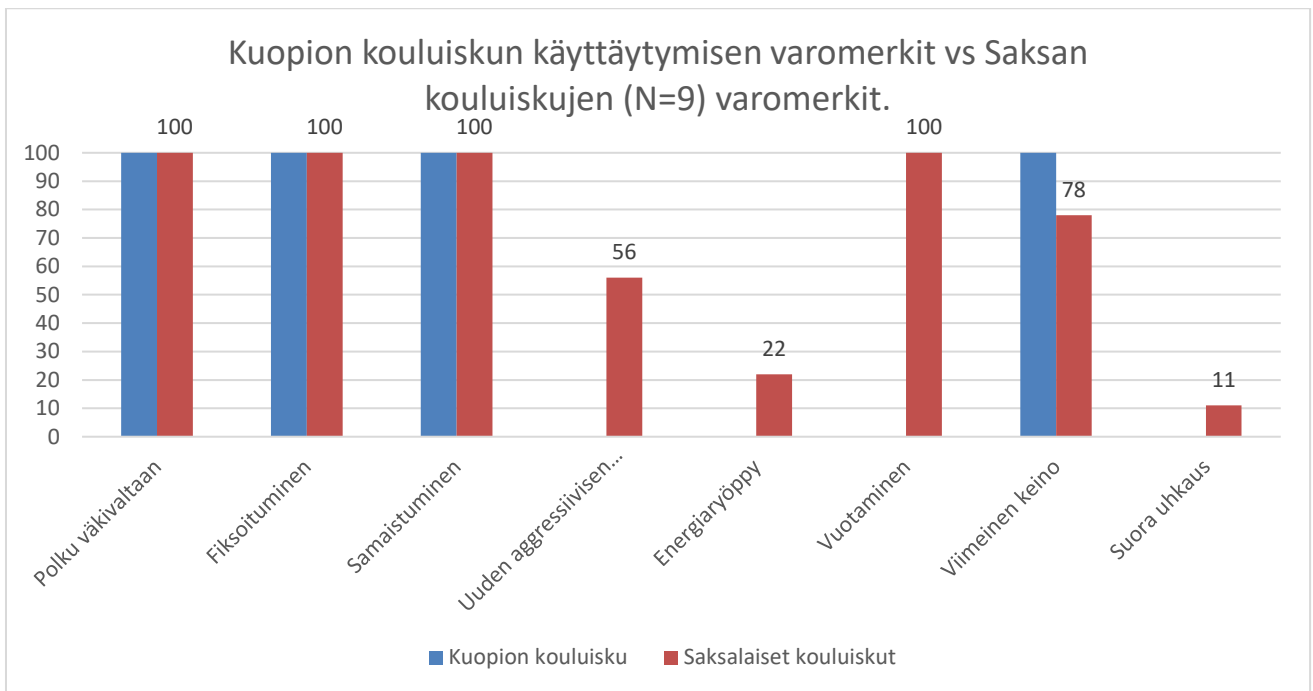
”Tarkoitukseni oli tappaa itseni poliisin kautta.”

”Halusin, että poliisit ampuvat minut, mielellään päähän, että olisin kuollut siihen.”

Viimeinen keino- varomerkki voidaan katsoa täyttyvän tässä tapauksessa. Esitutkintapöytäkirjan mu-
kaan Marin kokenut tullessa syrjityksi ja kiusatuksi elämänsä aikana. Teon motivaatioksi voidaan
lukea halu näyttää maailmalle, kuinka huonosti hän on voinut. Suunnitelman mukaan Marinin tarkoi-
tuksena oli, että poliisi olisi tappanut hänet kiinnioton yhteydessä. Kuulusteluissa Marin on kertonut
pelänneensä tilannetta, jossa hän jäisi henkiin tapahtumien jälkeen. Viimeinen keino- varomerkkiä
ilmentää myös se, että Marin on kuulustelujen perusteella harkinnut jossain vaiheessa kertovansa ai-
keistaan poliisille, mutta luopunut tästä ajatuksesta.

”Ajattelin joskus tämän vuoden puolella, että olisin ilmoittanut asiasta poliisille.”

Suora uhkausta Joel Marin ei esittänyt ennen tekoaan. Suoran uhkauksen antaminen onkin tilastol-
lisesti hyvin harvinaista kouluihin kohdistettujen iskujen tekijöiltä. Sen sijaan suoran uhkauksen anta-
minen on yleistä henkilöillä, joilla ei ole todellista aikomusta hyökkäyksen tekemiseen. (Meloy ym.
54). Yllä lainatun kommentin perusteella Marin on kuitenkin jossain vaiheessa ennen tekoa harkinnut
suunnitelmansa kertomista poliisille.

Yllä olevassa kaaviossa on havainnollistettu Kuopion kouluiskujen esiintyvyyttä verrattuna Saksassa vuosien 1999–2010 välillä tapahtuneiden kouluiskujen tekijöiden vastaaviin käyttäytymisen varomerkkeihin. (Meloy ym.) Varomerkkin ollessa löydettävissä Kuopion esitutkimateriaalista, luku on 100 %, jos varomerkkiä ei ole löydettävissä, luku on 0 %. Kaaviosta on havaittavissa, että vuotaminen- varomerkkiä on ollut havaittavissa kaikissa saksalaisissa kouluiskuissa toisin kuin Kuopion kouluiskussa. Muuten Kuopion kouluiskun varomerkkien ilmentyminen muistuttaa melko paljon saksalaisten kouluiskujen vastaavia; uutta aggressiivista käyttäytymistä on ilmentynyt 56 %, energiaryöppyä 22 %, viimeistä keinoa 78 % ja suoraa uhkausta 11 % tapauksista.

5.2 Kuopion kouluiskun vertailu Jokelan ja Kauhajoen kouluiskuihin

Pitkään jatkunut koulukiusaaminen yhdistää sekä Kuopion, Jokelan että Kauhajoen kouluiskujen tekijöitä. Kuopion kouluiskun tekijä on kertonut poliisille hänelle suorituissa kuulusteluissa, että häntä on koulukiusattu sekä kohdeltu huonosti muiden ihmisten toimesta. Ammattiopistoon kohdistuvalla hyökkäyksellä hän on kertonut tavoittelevansa kosta maailmaa kohtaan. Jokelan kouluiskun tekijä on kärsinyt koulukiusaamisesta aina ala-asteelta lukioon asti. Koulukiusaamiseen on yritetty puuttua useamman kerran koulun henkilökunnan toimesta. (Jokelan koulusurman tutkintalautakunnan raportti 2009, 47, 48.) Myös Kauhajoen kouluiskun tekijää on tutkintalautakunnan raportin mukaan koulukiusattu ala-asteelta lukioon asti. Kiusaaminen on ollut sekä fyysistä että henkistä. Tekijä oli vaihtanut lukiosta ammattikouluun, jonka oli suorittanut loppuun. Tämän jälkeen tekijä oli siirtynyt Kauhajoen ammattikorkeakouluun, jossa häntä ei ollut enää kiusattu ja hän oli menestynyt opiskeluissaan hyvin. Tästä huolimatta kouluisku oli suunnattu Kauhajoen ammattikorkeakouluun. (Kauhajoen koulusurman tutkintalautakunnan raportti 2010, 56.)

Kuopion, Jokelan ja Kauhajoen kouluiskujen tekijöiden sosiaalisissa taustoissa on jonkin verran yhteneväisyyksiä, mutta myös eroja. Jokelan kouluiskun tekijä oli tutkintalautakunnan raportin mukaan ehjässä perheessä rauhallisella asuinalueella kasvanut mies, jolla ei ollut rikoshistoriaa tai ongelmia päihteidenkäytön kanssa. Koulussa tekijä pärjäsi kohtalaisesti. Sosiaalisissa tilanteissa tekijällä oli vaikeuksia, eikä hänellä ollut juurikaan kavereita. Vapaa-aikaa tekijä käytti lähinnä tietokoneen parissa erilaisia pelejä pelaten sekä keskusteluryhmissä keskustellen. (Jokelan koulusurman tutkintalautakunnan raportti 2009, 108.)

Kauhajoen kouluiskun tekijä kasvoi uusioperheessä, joka muutti tekijän peruskoulun aikana yhteensä kuusi kertaa. Perheeseen kuului äidin ja isäpuolen lisäksi velipuolia. Biologiseen isäänsä tekijä muodosti yhteyden uudelleen aikuisiällä sen ollessa katki tekijän lapsuuden ajan. Tekijällä oli ystävyyssuhteita, joista jotkin olivat jatkuneet pitkään. Omista asioistaan tekijä ei ollut puhunut juurikaan muille kuin äidilleen, jolle ei myöskään juurikaan avannut elämäänsä tai tunteitaan. Koulunkäynnissä tekijällä oli ollut hankaluuksia yhtenä syynä koulussa koettu kiusaaminen. (Kauhajoen koulusurman tutkintalautakunnan raportti 2010, 140,141.)

Kuopion kouluiskun esitutkimateriaalin perusteella tekijällä on ollut vaikeuksia sosiaalisten suhteiden muodostamisessa. Tekijän äiti on kuulusteluissa kertonut, että tekijä on käyttäytynyt kohteliaasti muiden ihmisten seurassa, vaikka ei osannutkaan puhua niin sanotusti niitä näitä. Tekijän äiti myös on kuvaillut tekijän kaveripiiriä pieneksi ja mainitsee myöskin tekijän kokeman koulukiusaamisen. Tekijällä on myös veli, jonka kanssa tekijä ei kuitenkaan ole ollut missään tekemisissä heidän luonneerojensa takia. Tarkempaa kuvaa tekijän perhesuhteista ei saa esitutkimateriaalin perusteella. Jokaisella kolmesta kouluiskun tekijästä on ollut hankaluuksia muodostaa uusia kaverisuhteita, vaikkakin kavereita heillä on ollut jonkin verran. Perhesuhteet ovat poikkeavia toisistaan tekijöiden välillä. Kaikki kolme viettivät paljon vapaa-aikaansa Internetissä.

Sekä Jokelan että Kauhajoen kouluiskun tekijät kärsivät mielenterveysongelmista. Jokelan kouluiskun tekijälle oli määrätty lääkitys paniikkihäiriöön ja sosiaalisten tilanteiden pelkoon. Tekijän vanhempien mukaan lääkkeidenkäyttö oli kuitenkin epäsäännöllistä ja muutamia kuukausia ennen tekoa hänen käytöksensä oli muuttunut uhkailevaksi. Alkoholia Jokelan kouluiskun tekijä käytti vain harvoin. (Jokelan koulusurman tutkintalautakunnan raportti 2009, 48.) Kauhajoen kouluiskun tekijällä oli tutkintalautakunnan raportin mukaan mielenterveysongelmia yläasteelta lähtien. Myöhemmin mielenterveysongelmien määrä kasvoi ja tekijällä oli masennusta, itsetuhoisuutta sekä ahdistus- ja paniikkihäiriökohtauksia. Tekijällä oli myös määrätty lääkitys masennukseen ja ahdistuskohtauksiin. Kauhajoen kouluiskun tekijä on käyttänyt runsaasti alkoholia ja käyttäytynyt ajoittain päihtyneenä aggressiivisesti. (Kauhajoen koulusurman tutkintalautakunnan raportti 2010, 56–58.)

Kuopion kouluiskun esitutkimateriaalin perusteella tekijä on mahdollisesti kärsinyt jonkinlaisista mielenterveysongelmista. Salassapitosyistä tästä ei kuitenkaan saa täyttä varmuutta. Esitutinnan aikana kuulusteltu tekijän naapuri on kertonut, että tekijä on vaikuttanut omituiselta ja omassa maailmassaan elävältä. Internetissä tekijän kanssa keskustelut henkilö on kuvaillut kuulustelussa tekijän puheita ja käytöstä skitsofreeniseksi. Alkoholinkäyttöänsä tekijä itse kuvailee esitutinnan aikana vähäiseksi.

Jokelan, Kauhajoen ja Kuopion kouluiskujen tekijät olivat suunnitelleet tekojansa pitkään. Samankaltaisuutta on löydettävissä myös tekojen motiiveissa ja vahvassa samaistumisessa aiempien kouluiskujen tekijöihin. Jokelan kouluiskun tekijä oli suunnitellut tekoaan yli seitsemän kuukauden ajan ja oli perehtynyt Yhdysvalloissa tapahtuneisiin kouluiskuihin, erityisesti vuonna 1999 tapahtuneeseen Columbinen kouluiskuun sekä vuonna 2007 tapahtuneeseen Virginia Tech:in kouluiskuun. Tekijä oli kirjoittanut päiväkirjaansa ja manifestiinsa kykenemätön elämään onnellisena yhteiskunnan epäkohtien takia. Teon yhtenä motiivina voidaan pitää ajatusta, jonka mukaan teollansa hän inspiroisi muita ihmisiä vallankumoukseen ja yhteiskunnan olojen parantamiseen. (Jokelan kouluiskun tutkintalautakunnan raportti 2009, 103.)

Kauhajoen kouluiskun tekijä oli kirjoittanut suunnitelleensa iskua lähes kuuden vuoden ajan. Kaverilleen tekijä oli kertonut suunnitelleensa iskua kahden vuoden ajan. Läheiset ja tekijän ikätoverit olivat tutkintalautakunnan raportin mukaan olleet huolissaan tekijän kiinnostuksesta aiempia koulusurmia kohtaan. (Kauhajoen kouluiskun tutkintalautakunnan raportti 2010, 132.) Esitutkimateriaalin mukaan Kuopion kouluiskun tekijä oli suunnitellut tekoaan noin kahden vuoden ajan. Kuulusteluissa tekijä on kertonut samaistuneensa vahvasti aiempien kouluiskujen tekijöihin ja ottaneensa suunnitelmiaan mallia muun muassa Jokelan kouluiskusta. Jonkinlaisena motiivina teolleen hän kertoo koston maailmaa kohtaan sekä huomion herättäminen.

Aiemmin luvussa 5.1 on kerrottu, että vuotaminen- varomerkkiä ei ilmennyt Kuopion kouluiskussa esitutkimateriaalin perusteella. Vuotaminen on melko yleistä kansainvälisissä tutkimuksissa kouluiskujen kohdalla, mutta myöskään Kauhajoen kouluiskun tekijä ei ole tutkintalautakunnan raportin mukaan kertonut aikeistaan väkivaltaisen teon toteuttamisesta kenellekään (Kauhajoen kouluiskun tutkintalautakunnan raportti 2010, 132). Jokelan kouluiskun tekijä oli antanut ymmärtää muutama päivä ennen teon toteuttamista Internetissä käydyissä keskusteluissa, että hän menisi kouluun aseensa kanssa (Jokelan kouluiskun tutkintalautakunnan raportti 2009, 19).

5.3 Kuopion kouluiskun estäminen

Kuten luvussa 2 on todettu, onnistunut poliisin ennalta estävä toiminta vaatii moniviranomaisyhteistyötä. Kuopion kouluiskun tekijällä oli esitutkimamateriaalin perusteella jonkinlainen hoitokontakti mielenterveyspalveluihin. Poliisin kanssa tekijä ei ole ilmeisesti ollut tekemisissä rikosten tai ennalta estävän toiminnan puitteissa. Esitutkimamateriaalin julkisten osien perusteella ei ole selvää, onko tekijä aiheuttanut sosiaali- ja terveysviranomaisissa sellaista huolta, että tekijästä olisi ilmoitettu poliisille huolta aiheuttavana henkilönä.

Poliisin ennalta estävän toiminnan kannalta Kuopion kouluiskun kaltainen tilanne on hankala. Ilman sosiaali- ja terveysviranomaisten ilmoitusta huolta aiheuttavasta henkilöstä poliisin on vaikea saada tietoonsa tällaisen henkilön olemassaoloa. Myöskään tekijän äiti tai muu perhe ei ole kuulusteluiden perusteella ollut tekijästä niin huolissaan, että olisivat ilmoittaneet huolestaan eteenpäin viranomaisille. Esitutkimamateriaalin perusteella tekijällä ei ole ollut juurikaan ystäviä tai kavereita, jotka olisivat voineet ilmaista huoltansa. Tekijä on keskustellut Internetin keskustelupalstoilla, mutta ilmeisesti myöskään keskustelukumppanit eivät ole ilmoittaneet mahdollisista epäilyksistään eteenpäin viranomaisille.

Luvussa 2.2 esitelty poliisin Ankkuri-työmuoto työskentelee erityisesti nuorten henkilöiden kanssa. Esitutkimamateriaalista ei selviä onko Kuopion kouluiskun tekijä Marin ollut Ankkuri-toiminnan asiakkaana missään vaiheessa. Yhtenä Ankkuri-toiminnan tavoitteena on nuorten syrjäytymisen ja väkivaltaisen käyttäytymisen ennalta estäminen. Marinia on koulukiusattu ja hän on ollut sosiaali-terveysviranomaisen asiakas, joten on mahdollista, että Marin on jossain yhteydessä tullut myös Ankkuri-toiminnan käsiteltäväksi. Toisaalta Marinin äiti on kuvaillut kuulusteluissa, että Marin on aina käyttäytynyt muita kohtaan kohteliaasti ja asiallisesti, mikä saattaa johtaa siihen, että Marin ei ole käytöksellään herättänyt huolta viranomaisissa. Voi olla, että kenelläkään ei ole ollut tiedossa Marinin todellista mielentilaa tai ajatuksia. Tällöin väkivaltaisen toiminnan ennalta estäminen on vaikeaa, ellei jopa mahdotonta.

Marin oli liittynyt paikalliseen ampumaseuraan harjoittelemaan aseenkäyttöä tarkoituksenaan saada lupa ampuma-aseeseen. Marin oli käynyt seuran pitämän tutustumiskurssin, jonka aikana kurssilaiset tutustuvat turvalliseen aseenkäyttöön ja ampuvat ilma-aseella. Poliisi on kuulustellut esitutkiminnan aikana ampumaseuran puheenjohtajaa, joka ei ole tavannut Marinia kertaakaan. Puheenjohtaja kertoo keskustelleensa henkilöiden kanssa, jotka ovat olleet Marinin kanssa tekemisissä. Marin ei ole jäänyt kenenkään mieleen erityisesti vaan hänen on kuvailtu ”sulautuneen massaan”. Kuulustelun perusteella Marin ei ole siis herättänyt ampumaseurassa käytöksellään minkäänlaista huomiota.

Esitutkimateriaalin perusteella Marin on ollut syrjäytynyt, joka on johtanut väkivaltaiseen radikalisoitumiseen. Vaikka Marin on ollut mukana yhteiskunnan toiminnassa ollessaan opiskelijana ammattikoulussa, vaikuttaa hän jääneen yhteiskunnan ulkopuolelle. Sosiaalisia suhteita muihin ihmisiin Marinilla ei vaikuttanut olevan ja kertomansa mukaan myöskin ainut motivaatio koulussa käymiselle oli hänen suunnittelemansa kouluisku. Kaverisuhteita Marinilla ei ilmeisesti ole juurikaan ollut. Kuulusteluissa Marin on kertonut kostoajatuksistaan kokemansa koulukiusaamisen ja huonon kohtelun johdosta. Yhdeksi väkivaltaisen tekonsa motivaatioksi Marin kuvailee halunsa näyttää ihmisille, että kaikilla ihmisillä ei mene elämässään hyvin vaativassa yhteiskunnassa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää mitä käyttäytymisen varomerkkejä Kuopion kouluiskun esitutkimateriaalista on löydettävissä ja poikkeako tekijä oleellisesti varomerkkien osalta muista kouluiskun tekijöistä. Esitutkimateriaalin perusteella tekoa ennakoivista varomerkkeistä ilmeni polku väkivaltaan, fiksoituminen, samaistuminen sekä viimeinen keino. Kaikki todettavissa olleet varomerkit ovat aikaisempien tutkimusten perusteella hyvin yleisiä juuri koulusurmien tekijöiden kohdalla. Marin ei siis aiempien tutkimusten valossa poikkeaa aiemmista kouluiskujen tekijöistä muuten kuin vuotaminen- varomerkkin osalta.

Kohdennetun väkivallan teon ennakoimiseen pyritään uhka-arvioita tekemällä huolta aiheuttavista henkilöistä. Uhka-arvioin tekemiselle oleellisia ovat henkilön käytöksen perusteella löydettävät käyttäytymisen varomerkit. Varomerkkeistä vuotaminen on yksi viranomaisten oleellisista keino väkivallan teon estämiseksi. Kuopion kouluiskussa ei esitutkimateriaalin perusteella tapahtunut tällaista teon suunnittelusta kertovaa vuotamista. Esitutkimateriaalin perusteella Marinilla ei vaikuttanut olevan läheisiä ystäviä tai kavereita, joille olisi voinut kertoa suunnittelemaansa teosta. Internetissä käydyissä keskusteluissa Marin on kuitenkin voinut vuotaa suunnitelmistaan kolmansille osapuolille. Tämä on kuitenkin ollut vaikeaa selvittää esitutkiminnan aikana, koska Marin on tuhonnut ennen iskun toteuttamistaan tietokoneensa, eikä sen sisältöä ole voitu tutkia. Mahdolliset kolmannet osapuolet eivät myöskään ole ilmoittautuneet poliisille. Kauhajoen kouluiskun tekijä oli keskustellut kouluiskuista Internetissä samanhenkisten henkilöiden kanssa ennen tekoa ja on mahdollista, että myös Marin on suunnitelmistaan kertonut Internetissä.

Esitutkimateriaalin perusteella Kuopion kouluiskun tekijä Marin ei ole ollut poliisin kanssa tekemisissä ennen kouluiskun tapahtumista. Esitutkiminnan aikana on kuulusteltu useampaa eri sosiaali- ja terveydenhuollon alalla työskentelevää henkilöä. Kuulustelut ovat täysin salassa pidettäviä, mutta on

selvää, että Marinilla on ollut jonkinlainen kontakti sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Esitutkimateriaalista ei käy ilmi, että Marin olisi herättänyt huolta siinä määrin, että hänestä olisi oltu yhteydessä poliisiin, mikä olisi saattanut aiheuttaa poliisissa toimenpiteitä mahdollisen teon estämiseksi.

Varomerkeistä uuden aggressiivisen käyttäytymisen ilmeneminen, energiaryöppy, suora uhkaus ja vuotaminen eivät olleet todettavissa esitutkimateriaalista. Aiemmissä tutkimuksissa kyseiset varomerkit eivät myöskään ole olleet kovinkaan yleisiä. Marinia voidaan pitää siis käyttäytymisen varomerkkien osalta melko tyypilliseltä kouluiskun tekijältä. Pitää kuitenkin muistaa, että yleistettävää profiilia kouluiskujen tekijöistä ei ole mahdollista tehdä.

Kaikissa kolmessa Kuopion kouluiskua edeltävissä teoissa pääasiallisena tekovälineenä oli ollut ampuma-ase ja erityisesti pistooli eli niin sanottu käsiase. Erityisesti Jokelan ja Kauhajoen kouluiskujen jälkeen heräsi laaja keskustelu ampuma-aselain kiristämiseksi erityisesti käsiaseiden kohdalla ja keskustelu johti lopulta siihen, että lakia kiristettiin erityisesti ampuma-aseen saamisen osalta. Kuopion kouluiskun tekijä on kertonut yrittäneensä hankkia ampuma-aseen iskun toteuttamiseksi, mutta lopulta todennut tämän olevan liian vaikeaa. Jokelan ja Kauhajoen kouluiskujen tekijöiden oli helpompi saada ampuma-ase haltuun sen aikaisen lain puitteissa. Ampuma-aselain kiristäminen herätti jonkin verran vastustusta erityisesti ampuma-aseharrastajien ja metsästäjien keskuudessa, mutta näen ampuma-aselain kiristämisen olevan yhtenä syynä siihen, miksi Kuopion kouluiskussa menehtyi ainoastaan yksi henkilö.

Kuopion, Jokelan ja Kauhajoen kouluiskujen tekijät kokivat kaikki koulukiusaamista, joka oli yksi mahdollisista tekojen taustalla olleista motiiveista. Huomionarvoista on se, että kaikkia kolmea tekijää on kiusattu monella eri opetusasteella aina ala-asteesta lähtien. Koulukiusaaminen on ollut aineiston perusteella koulun henkilökunnan tiedossa jollain tasolla kaikissa kolmessa tapauksessa. Koulukiusaamiseen on myös yritetty jollain tavalla puuttua, mutta ilmeisesti siinä onnistumatta. Miksi koulukiusaamista ei ole pystytty lopettamaan? Koulukiusaamisesta puhutaan paljon mediassa viime vuosina ja erilaisia hankkeita on ollut käynnissä koulukiusaamisen lopettamiseksi. Silti kiusaamista ei ole pystytty täysin lopettamaan, viimeisimpänä esimerkkinä käytettäköön Koskelassa tapahtunutta tekoa, missä yksi nuori henkilö menetti henkensä pitkään jatkuneen henkisen ja fyysisen väkivallan päätteeksi. Koulukiusaamiseen puuttuminen mielestäni estää myös osaltaan kohdennettua väkivaltaa ja siihen pitää pystyä puuttumaan tehokkaammin. Olisiko aktiivisempi moniammatillinen yhteistyö yksi koulukiusaamisen ehkäisemisen helpottava tekijä?

Kohdennetun väkivallan estämiseksi on tehtävä mielestäni kehittäviä toimia myös sosiaali- ja terveysalalla. Kuopion, Jokelan ja Kauhajoen kouluiskujen tekijöillä kaikilla oli jonkinlainen psykiatrian hoitokontakti olemassa. Jokelan ja Kauhajoen tutkintalautakunnan raporteista ilmenee, että psykiatrinen

hoito ei ole ollut kovinkaan aktiivista omaisten esittämästä huolesta välittämättä, esimerkiksi lääkityksiä määrättiin ilman potilaan tapaamista. Mediassa on myöskin uutisoitu huolestuttavasta ilmiöstä, jossa erityisesti nuorten psykiatrinen hoito on pahasti ruuhkautunut ja laissa määrätty hoitotakuu eli ajallisesti mitattu hoitoon pääsy on paikoittain ylittynyt. Tutkimusten mukaan käynnissä oleva korona-aika on myös lisännyt erityisesti nuorten henkistä pahoinvointia, mikä saattaa aiheuttaa ongelmia vielä hyvinkin pitkään. Psykiatriseen hoitoon tulisikin panostaa mielestäni yhteiskunnan paljon enemmän.

Suomen poliisilla on monia ennalta estävän toiminnan keinoja, joita pitää myöskin aktiivisesti käyttää ja kehittää. Ennalta estävän toiminnan tehokkuutta on hankala mitata ja arvioida taloudellisesti, mikä saattaa aiheuttaa haastetta resurssien saamisen kannalta jo muutenkin huonossa poliisin taloustilanteessa. Ennalta estävä toiminta on kuitenkin nähdäkseni enemmän nykyaikaa kuin poliisitoiminnan perinteinen malli, jossa poliisi toimii vasta kun rikos on tapahtunut.

7 POHDINTA

Tutkimuksen materiaalina oleva esitutkinta-aineiston on laaja. Aineistoon perehtyminen on vienyt aikaa ja aineiston rajaaminen on ollut ajankäytön kannalta tärkeää. Aineiston tärkeimpänä ja kriittisimpänä osana on ollut rikoksesta epäillylle eli Marinille tehdyt kuulustelut. Aineisto on sisältänyt paljon salassa pidettäväksi määrättyjä osia, joita ei ole voinut tutkimuksessa käyttää. Lisäksi tutkimuksen aineistosta on rajattu pois esitutkintapöytäkirjan valokuvaliitteet. Asianomistajien kuulustelut on tutkimuksen aikana käyty läpi, mutta suuri osa asianomistajista ei tuntenut koulusurman tekijää tai tiennyt asioita, joista olisi ollut tutkimuksen kannalta merkitystä. Koska tutkimus on tehty yksin, on aina mahdollista, että jotain oleellista on jäänyt tutkimuksen tekijältä huomaamatta, joka olisi voinut vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin.

Kuopion kouluiskun perimmäinen motiivi ja syyt ovat jääneet osittain hämärän peittoon esitutkintapöytäkirjan salassa pidettävien osien takia. Esimerkiksi koulukuraattorin ja psykoterapeutin todistajakuulustelut ovat täysin salassa pidettäviä. Kyseisistä kuulusteluista olisi voinut käydä ilmi esimerkiksi tekoa mahdollisesti selittäviä mielenterveysongelmien olemassaolo. Tutkimuskysymyksiensä ratkaisemisen kannalta mahdollisten mielenterveysongelmien esiintyvyys ei ole kuitenkaan ratkaiseva tekijä. Oikeus on myöskin katsonut tekijän syyntakeiseksi teon aikana mikä osoittaa sen, että mielenterveysongelmat eivät selitä täysin sitä, miksi aiheuttanut tapahtumat.

Yksi tutkimuksen haasteista on ollut teoriapohjan rajaaminen. Kansainvälisiä tutkimuksia liittyen kouluiskuihin on löydettävissä muun muassa kriminologian, psykologian ja lakitieteiden osa-alueilta. Koh-

dennetun väkivallan ennakoivien riskien tutkiminen yhdistelee näitä kaikkia tieteenaloja ja vaatii jonkin tason ymmärrystä niistä kaikista, mikä asettaa haasteita tutkijalle. Tutkimuksen teoriapohja on pyritty rajaamaan tiukasti kohdennettuun väkivaltaan ja siihen liittyviin ennakoiviin muuttujiin. Tutkimuksen teon loppuvaiheessa syntyi idea Kuopion kouluiskun vertaileminen Jokelan ja Kauhajoen kouluiskuihin tiettyjen asioiden osalta. Tutkintalautakunnan raportit kummastakin kouluiskusta on ollut hyvänä aineistona vertailun suorittamiseen.

Esitutkimateriaali on aineistona monisäikeinen. Esitutkimapöytäkirjassa on selkeä ja johdonmukainen rakenne, joka helpottaa aineiston tutkimista. Tämän tutkimuksen kannalta materiaalin oleellisin osa on ollut kuulustelupöytäkirjat. Kuulustelupöytäkirjoissa on huomattava se, että se on kuulusteltavan käsialaa, vaikka itse kertomus onkin kuulusteltavan kertomus. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on huomioitava, että kuulustelutilanteessa on aina mahdollisuus väärinymmärryksiin ja kuulustelun kirjausvaiheessa kuulusteltavan kertomus voi sisällöltään saada pieniä vivahde-eroja.

Mielestäni tätä opinnäytetyötä voi pitää melko luotettavana. Aineistona esitutkimapöytäkirja on viranomaisen virkavastuulla tehty asiakirja, jota voidaan lähtökohtaisesti pitää luotettavana. Teoriapohjana opinnäytetyössä on käytetty luotettavina pitämiäni tutkimuksia ja lähteitä. Pääasiallisena lähteenä on käytetty kansainvälisesti uhka-arvioinnin perusteoksena olevaa International Handbook of Threat assessment- artikkelikokoelmaa. Muina lähteinä tutkimuksessa on pyritty käyttämään pääasiallisesti yliopistojen Pro Gradu- tutkimuksia.

Mielestäni tämä opinnäytetyö on myös eettisesti arvioiden pätevä. Tutkimuksessa kouluiskujen tekijöistä on kerrottu neutraalisti ja asiallisesti ilman tietynlaista leimaamista. Kouluiskuissa menehtyneistä ja loukkaantuneista on kerrottu vain oleellinen tieto ilman esimerkiksi henkilöllisyyksien tai muiden yksilöivien tietojen paljastamista. Ainoastaan Kuopion kouluiskun tekijän nimi on mainittu tutkimuksessa. Tutkimuksessa käytetty esitutkiminta-aineisto on hävitetty tutkimuksen tekemisen jälkeen, eikä se ole ollut kuin tutkimuksen tekijän luettavissa.

Opinnäytetyön tekemisen aikana olen oppinut uutta niin kohdennetusta väkivallasta kuin siihen liittyvästä uhka-arvioinnista. Olen perehtynyt työn tekemisen aikana paljon aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen ja tutkimustietoon. Ajoittaisesta uupumuksesta huolimatta motivaationi ja kiinnostukseni aihetta kohtaan on pysynyt korkealla koko prosessin ajan. Esitutkiminta-aineisto tutkimuksen materiaalina oli erittäin mielenkiintoinen ja antoi myös perspektiiviä esimerkiksi kuulusteluiden eri kirjaamistyyleistä sekä laajemman esitutkimapöytäkirjan rakenteesta.

Kansainvälisesti kohdennettuun väkivaltaan ja uhka-arviointiin keskittyvää tutkimustoimintaa on kattavasti pitkään. Täysin suomalaista tutkimustyötä ei ole vielä tehty kovinkaan paljon osittain varmasti

siksi, että toistaiseksi Suomessa on tehty onneksi verrattain vähän vakavampia kohdennetun väkivallan tekoja. Aihepiirin tutkimustyö on tärkeää, jotta uhka-arviointi ja kohdennetun väkivallan estämiseen tehtävät toimet kehittyisivät. Poliisin ennalta estävän toiminnan onnistumista on vaikea mitata tutkimuksellisesti. Olisi kuitenkin mielenkiintoista saada jonkinlaista tilasto- tai tutkimustietoa siitä, kuinka paljon kohdennetun väkivallan suunniteltuja tekoja on voitu estää esimerkiksi juuri uhka-arvioinnin ansiosta.

LÄHTEET

Alathari Lina, Blair Ashley, Camilletti Catherine, Driscoll Steve, Drysdale Diana, McGarry Jeffrey & Snook Amanda: Enhancing School Safety Using a Threat Assessment Model – An Operational Chapter for Preventing Targeted School Violence. Teoksessa Meloy, J. Reid & Hoffmann Jens 2021: International handbook of threat assessment. Second edition. Oxford University Press, 2021.

Calhoun, Frederick & Weston Stephen: Rethinking the Path to Intended Violence. Teoksessa Meloy, J. Reid & Hoffmann Jens 2021: International handbook of threat assessment. Second edition. Oxford University Press, 2021.

Cornell, Dewey G & Burnette, Anna Grace 2021: Threat Assessment and Management in K-12 Schools. Teoksessa Meloy, J. Reid & Hoffmann Jens 2021: International handbook of threat assessment. Second edition. Oxford University Press, 2021.

Eduskunnan tarkastusvaliokunta 2013: Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia? Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013. Tarkastusvaliokunta. Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/trvj_1+2013.pdf. Luettu: 17.11.2021.

ETPK 5740/R/51357/19.

ETPK 2400/R/276/19.

Euroopan parlamentti 2021: Radikalisoituminen EU:ssa: mistä siinä on kyse ja miten sitä voidaan ehkäistä? Luettavissa: <https://www.europarl.europa.eu/news/fi/headlines/security/20210121STO96105/radikalisoituminen-eu-ssa-mista-siina-on-kyse-ja-miten-sita-voidaan-ehkaista>. Luettu: 17.11.2021.

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2007: Tutki ja kirjoita. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2007.

Hynninen, Jarkko & Stenberg, Jan-Henrik 2013: Kohdennettu väkivalta. Ennalta estäminen, uhkarviointi ja riskinhallinta poliisissa. Artikkel. Luettavissa: <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12013/kohdennettuvakivalta.html>

Jokelan koulusurmien tutkintalautakunta 2009. Jokelan koulusurmat 7.11.2007.

Tutkintalautakunnan raportti. Oikeusministeriön julkaisuja 2009: 2. Oikeusministeriö.

Helsinki 2009. ISBN 978-952-466-806-4.

Jääskeläinen, Henna 2021: Kuopion koulusurman sosiaaliset representaatiot verkkokeskusteluissa. Pro Gradu-tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden laitos. Luettavissa: https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/25117/urn_nbn_fi_uef-20210588.pdf. Luettu: 17.10.2021.

Kananen, Jussi 2015: Opinnäytetyön kirjoittajan opas – Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja – sarja.

Kauhajoen koulusurmien tutkintalautakunta 2010. Kauhajoen koulusurmat 23.9.2008. Tutkintalautakunnan raportti. Oikeusministeriön julkaisu 2010:11. Oikeusministeriö. Helsinki 2010. ISBN (PDF) 978-952-466-969-6.

Keskusrikospoliisi 2019: Keskusrikospoliisin toimintakertomus 2019. Luettu 15.9.2021.

Koskelainen, Mari 2019: Kohdennetun väkivallan uhka-arvio: teoriat ja toimintakäytännöt poliisin ennalta estävässä työssä. Kirjassa M. Vuorensyrjä toim. Siniset klassikot. Poliisi- ja kriminologian alan moderneja klassikotutkimuksia 1. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 44. Tampere.

Launonen, Kami 2018: Koulusurmien syyt ja ehkäisymahdollisuudet? Pro Gradu- tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.

Lehti, Martti 2020: Henkirikoskatsaus 2020. Katsauksia 41/2020. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsinki, 2020.

Meloy, J. Reid, Hoffmann Jens, Bibeau Lynne & Guldemann Angela: Warning behaviors. Teoksessa Meloy, J. Reid & Hoffmann Jens 2021: International handbook of threat assessment. Second edition. Oxford University Press, 2021.

Meloy, J. Reid & Hoffmann Jens 2021: International handbook of threat assessment. Second edition. Oxford University Press, 2021.

Piispa, Minna & Lappinen, Laura 2014: MARAK – Moniammatillista apua väkivallan uhreille. Terveystieteiden ja Hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere, 2014.

Punamäki, Raija-Leena & Tirri, Kirsi & Nokelainen, Petri & Marttunen, Mauri 2011: Koulusurmat – Yhteiskunnalliset ja psykologiset taustat ja ehkäisy. Suomalaisen tiedeakatemia kannanottoja 2/2011. Suomalainen tiedeakatemia.

Sisäministeriö 2020: Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelma 2019–2023. Periaatepäätös 19.12.2019. Sisäministeriön julkaisuja 2020:1. Sisäministeriö, Helsinki. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162073/SM_2020_1.pdf. Luettu 17.11.2021.

Sisäministeriö 2019: Ankkuritoiminnan käsikirja. Sisäministeriön julkaisuja 2019:3. Sisäministeriö, Helsinki. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161483/SM_16_19_Ankkuritoiminnan_kasikirja.pdf?sequence=4&isAllowed=y . Luettu 21.9.2021.

Sisäministeriö 2019: Enska – Poliisin ennalta estävän työn strategia 2019–2023. Sisäministeriön julkaisuja 2019:3. Sisäministeriö, Helsinki. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161300/SM_3_19_ENSKA.pdf . Luettu 21.9.2021

Mankkinen, Tarja & Evwaraye, Ari & Vertio, Kia 2012: Miksi nuori surmaa? – Yhteenveto nuorten tekemistä suunnitelmallisista henkirikoksista ja niiden taustoista. Sisäasiainministeriön julkaisuja 44/2012.

MTV-uutiset 2017: Terrori-iskuiksi mielletäviä tekoja on tapahtunut Suomessa useita. Julkaistu 24.9.2017. Luettavissa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/terrori-iskuiksi-miellettavia-tekoja-on-tapahtunut-suomessa-useita/6586500#gs.fobmh6>. Luettu 12.11.2021.

Turunen, Jonna 2019: Väkivallan ennalta torjunta perustuu uhka-arviointiin. Haaste 3/2019. Luettavissa: <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32019/vakivallanennaltatorjuntaperustuuhka-arviointiin.html>. Luettu 1.10.2021.

